

AFRIKAGETUIGENISSEN

Nieuwsbrief nr. 52

September 2025

De botanische tuin van Kisantu

Dit prachtige domein van 225 hectare, opgericht in 1900 is een van de oudste botanische tuinen van centraal Afrika en is thuis aan meer dan 3.000 plantensoorten.

Aan onze leden ... en de andere lezers

*Hartelijk dank aan allen die de moeite gedaan hebben om het lidgeld te betalen. Het bestuur heeft beslist om nog maar eens een zeer brede verspreiding van dit nummer 52 van onze Nieuwsbrief uit te voeren. Als u tevreden bent met de inhoud vragen wij U met aandrang om **HET LIDGELD TE BETALEN** en over onze geplande acties te praten met al Uw vrienden en met de leden van de verenigingen waar U lid van bent en hen aan te moedigen zich **OOK AAN TE SLUTTEN**. Alvast bedankt voor uw inzet.*

Ter herinnering

Een bijdrage van 20 € volstaat om lid te zijn en de digitale (pdf) versie van de nieuwsbrief te ontvangen, wie de papieren versie wenst moet minstens 30 € storten maar bijkomende steun wordt steeds met dank tegemoet gezien omwille van de hoge onkosten die gepaard gaan met het vergaren van de getuigenissen en het publiceren van de Nieuwsbrief.

Rekeningnummer : IBAN : BE67 0014 2540 4387 – BIC : GEBABEBB

Het nieuwe bestuur

Voorzitter :	Karel Vervoort	funqu24air@gmail.com	0477 45 90 26
Secretaris-Boekhouder :	Luc Dens	luc.dens@kernoitje.net	0496 55 82 31
Bestuurders	Guido Bosteels	g.bosteels@skynet.be	0483 30 14 53
	Bruno Ceuppens	bceuppens@skynet.be	
	Robert Devriese	robertdevries1@gmail.com	0475 45 85 81
	Jos Ver Boven	jomiver@telenet.be	0477 58 87 06

Onze Webstek : afrikagetuigenissen.be

Ons mailadres : secretariaat@Afrikagetuigenissen.be

<i>In dit nummer :</i>	<i>blz.</i>
Tijd voor een ander klokkengeluid <i>Karel Vervoort</i>	3
Kolwezi 1978 – De waarheid volgens de leiding van de Belgische Operatie <i>Meerdere hogere officieren van de Belgische legerleiding</i>	4
Brussel-Kinshasa (Heen en terug) <i>Ingrid Ver Boven (gewezen air-hostess bij Sabena)</i>	8
Onwelgevallige waarheden en De Belgisch-Congolese erfenis <i>Robert Devriese</i>	10
Herinneringen van een missionaris (deel 2) <i>Robert Carlier</i>	12
Helikopter verdwijning <i>Tijdschrift 't Scheldt</i>	21
De daemonen van Congo <i>Luc Dens</i>	24
UMHK de motor van de Congolese economie (deel 1) <i>Pierre Van Bost</i>	25
Op de boekenplank <i>Congokorset - Herlinde Leyssens</i> <i>Het bezoek van Albert I aan Belgisch-Congo, 1928</i> <i>Eddy in Congo – Eddy Merveille</i> <i>King Hochschild's hoax – Bruce Gilley</i>	31
Cultuur : De sapeurs van Kinshasa en Brazzaville <i>Luc Dens</i>	35
Zoekertje	39

Tijd voor een ander klokkengeluid

Karel Vervoort

Woord van de voorzitter.

Met veel genoegen stellen we u onze nieuwsbrief 52 voor. Zoals gepland zorgen we er voor een evenwichtige uitgave te hebben met historische, culturele, economische en actuele artikelen over de DRC en onze Congolese partners. Maar ditmaal openen we met een primeur, nl. een niet verstuurde brief aan de Belgische en Franse media n.a.v. de ronduit schandalige berichtgeving over de Belgische gewapende humanitaire interventie in Kolwezi in Mei 1978. Interventie waarin ik zelf een geprivilegieerde getuige én speler was. Goed nieuws is er ook. Onze Nieuwsbrieven 50 en 51 werden zéér goed onthaald, naast het feit dat er tevredenheid klonk over het heractiveren van de vereniging nodig na een dode periode o.a. te wijten aan Covid19. Langs alle kanten zien en horen we ook de wil om méér dan ooit samen te werken met gelijkaardige verenigingen in Vlaanderen en Wallonië, en met representatieve verenigingen in DRC zélf. Ook om nog beter samen te werken met instituten zoals KADOC Leuven (helaas te weinig toegankelijk), het Afrikamuseum Tervuren, het Musafrica Namur en Mémoires du Congo als bron van informatie uit het verleden. En dit ondanks het verregaand ontspreken van de zgn anticoloniale activisten en andere woke toestanden. Er is maar één ware geschiedenis, en die is degene die we willen horen en lezen. En als we in de toekomst opbouwend willen samenwerken met iedereen, en met de Congolezen zélf, is dat de enige basis. En opbouwen en samenwerken in de toekomst willen we absoluut! Wij denken dat Congo en de Congolezen hiervoor de ideale partners zijn, en dat we als Belgen ons steentje kunnen blijven bijdragen tot ons beider ontwikkeling. De Congolezen zélf kunnen vooral bijdragen tot een betere dialoog en een juiste verhouding tussen België en zijn vroegere kolonies.

Onze Operatie Red Bean/Kolwezi Mei-Juni 1978 en de Pers

Als Majoor Vlieger, ex commandant van het 20e Smaldeel op C130H, werd ik weggehaald uit mijn normaal bureel op de Studiedienst van de Staf Luchtmacht (VSP/E) op 19 mei, als nog steeds 3operationeel boordcommandant, ter versterking van de bemanningen voor de operatie Red Bean. Gedurende bijna drie weken draaide ik mee in de operatie zelf als boordcommandant, in het commando van de 15^e Wing met Colonel Blume, en in het Commando van het geheel der ontplooiden strijdkrachten met de top van het Paracommando Regiment, de O Groep.

Daarna keerde ik een eerste keer terug naar België en mijn werk op de Staf Luchtmacht, om al terug te keren naar Kamina op 03 juni en een week later terug. Opnieuw naar Kamina op 20 juni, en daar hoorde en zag ik het document hierna in de handen van Paul Malherbe die me de rechtzetting liet lezen en de bedoeling ervan. Ik wist dus toen al van het bestaan van dit document

Later vergat ik dit intermezzo, tot ik zelf commandant werd van de 15^e Wing, en het getekend document terugzag in de archieven van de Colonel Blume. Ik vind het belangrijk genoeg om dit uniek document vrij te geven na zoveel jaar. U kunt het hierna lezen

Dit document toont duidelijk de frustratie van al onze mensen die - vooral in de Franstalige pers - de onwaarheden en vernederingen moesten slikken zonder wederwoord. Het gebeurde bovendien ook na een ganse reeks incidenten met Frankrijk, de Fransen, en het 2REP ter plaatse, waarbij we gelukkig genoeg discipline hadden om de Franse provocaties

niet ondoordacht te beantwoorden. Teneinde een idee te geven volgen hier een paar voorbeelden:

De Fransen wilden absoluut vermijden, na de initiële belofte van samenwerking in Stuttgart bij US/EUCOM dat de Belgen de leiding zouden nemen van de operatie en erger nog, als eersten tussen komen in Kolwezi. Vandaar:

Weigering van het overvliegen van Frankrijk voor de eerste drie C130 (verplicht daardoor tot grote omweg over het Kanaal en de Noordzee, met bijhorende vertragingen en verlenging van de prestatieduur die snel over de 35 uur onafgebroken opliep).

Geen toelating om te landen in Kinshasa, want Fransen waren daar met de Zaïrezen bezig hun sprong op Kolwezi voor te bereiden, met Zaïrese C130 en bemanningen.

Maximale hinder op Kamina door de ondoordachte parking van de Zaïrese Mirage 5, gevlogen door de Franse piloten en de overal rondslingerende lege vaten van 200 liter kerosine. Wij moesten niet alleen onze 8 C130 parkeren, maar ook 8 B707 van Sabena (opgeëist), onze eigen 2 B727, en de voortdurende invliegende Amerikaanse C141 (met brandstof voor ons) en enkele C5 met materiaal en voertuigen voor ons en de Fransen. Colonel Blume vroeg beleefd aan de Fransen om hun Mirages ordentelijk opzij te parkeren vermits ze geen brandstof meer hadden en geen kregen van de USA die ons voorrang gaf. Toen dat uitbleef maakte hij een zeer duidelijke statement: "als jullie uw Mirages niet opzij zetten, geef ik mijn ex belgische piloten Mirage de opdracht ze op te starten en in de brousse te rijden...." Toen ging het ineens wél snel

De Fransen weigerden ons informatie te geven die ze binnenkregen via allerlei wegen, o.a. ook over de wegtrekkende rebellen: waar naar toe? Kamina zoals radio Tamtam zei?

De Fransen, 2REP losten een salvo in de richting van onze oprukkende para's bij het binnentreden van de buitenwijken van Kolwezi. Slechts met veel moeite werd een overeenkomst afgesloten tussen Kolonel Depoorter en Colonel Gras over de taakverdeling

De Fransen leden van de Militair Technische Bijstand die in het Hotel Impala verrast waren door de rebellen, werden "afgeslacht" terug gevonden door het 2REP. Daarop en misschien daardoor was er sprake van een "opération ratissage" op zondag 21 Mei. Uit voorzorg werden ALLE Belgische militairen teruggetrokken in het College Jean 23 zodat niemand van onze militairen daar bij kon betrokken worden. De ganse nacht werd er geschoten

In Lubumbashi werd een Zaïrese onderofficier gedood en de Belgen werden onmiddellijk beschuldigd. Gelukkig vernamen we dat de schuldige een groen baret droeg, op zijn Frans gedragen, terwijl wij niemand van het 2Cdo ter plaatse hadden. De Franse dader, een legionair van het 2REP werd weggehaald en verdween met een Amerikaans vliegtuig.

Het eerste burgervliegtuig dat Kolwezi aandeed, vertrok met aan boord de ganse strategische stock kobalt aan boord.....naar Frankrijk.

Dit soort incidenten verklaart ook de frustratie van onze Belgische militairen bij het lezen van de onwaarheden, halve en hele leugens vooral in de Franse, en Belgisch Franstalige pers. Vandaar deze brief die echter nooit verstuurd werd....."om hogere redenen"

DE WAARHEID OVER KOLWEZI 1978

RECHTZETTING DOOR ENKELE LEDEN VAN DE LEGERLEIDING OP DE TOENDERTIJD
ONJUISTE BERICHTGEVING IN DE MEDIA

KAMINA, 18 juni 1978.

Geachte hoofdredacteur,

De gebeurtenissen rond SHABA behoren nu tot het verleden, de gemoederen zijn enigszins bedaard en met enige afstand kunnen we wat rustiger nadenken. De overwegingen die u hieronder vindt, zijn afkomstig van een groep officieren van de staven van het Regt Para Cdo en de 15 Wing Transport en Communicatie die hebben deelgenomen aan de voorbereiding en uitvoering van de operaties in SHABA van 17 mei tot op heden.

De verslagen en commentaren in de Belgische en vooral Franse pers hebben ons vaak geschokt door hun leugenachtige en tendentieuze karakter. Wij staan volkomen onverschillig tegenover de mening van personen – ongeacht hun titel en kwaliteiten – die niet in KOLWEZI of in Zuid-SHABA aanwezig waren. De lasterlijke uitlatingen daarentegen laten ons echter niet onberoerd. Dat is de reden voor deze beschouwingen.

In de ogen van de 'experts' in het plaatselijke café slaan wij een pover figuur in vergelijking met het Vreemdelingen Legioen.

Laten we de zaken eens nader bekijken, uiteraard vanuit strikt militair oogpunt, het enige gebied waarop we enige competentie durven te claimen.

Allereerst het concept van de operatie van 19 en 20 mei. Het is militair gezien fout om een gevechtssprong uit te voeren wanneer een aanvalslanding mogelijk is: de beslissing die onze leiders hebben genomen, werd niet lichtvaardig genomen, maar na rijp beraad op basis van geverifieerde inlichtingen.

De voordelen ten opzichte van een gevechtssprong? Aanzienlijke tijdswinst ten opzichte van een valschermpoperatie (Een parachute-eenheid wordt militair geneutraliseerd tijdens het hergroeperen, dat wil zeggen, op dit type DZ, gedurende ongeveer een uur. Onmiddellijke inzet van "geconstitueerde" eenheden met al hun uitrusting en wapens, vlucht van begin tot eind – van KAMINA naar KOLWEZI – op zeer lage hoogte, wat het minste risico inhield in een gebied waar zwaarbewapende rebellen waren gesignaleerd, tactische verrassing bij aankomst, landing niet opgemerkt vanuit de stad – op ongeveer tien kilometer afstand –, een niet te verwaarlozen garantie voor eventuele gijzelaars. De nadelen ten opzichte van valschermspringen? In dit geval geen, behalve dat de 'parachutist' natuurlijk aanzienlijk meer glorie geniet dan degene die 'geland' is...

Het was ook een vergissing om aan het einde van de dag onvoldoende troepen te droppen om de hele stad meteen te kunnen controleren. De gedropte troepen konden, na het tijdverlies als gevolg van de hergroepering, 's nachts NIETS doen, behalve hun eigen veiligheid waarborgen, waardoor de bevolking – zowel Europeanen als inheemse bewoners – werd blootgesteld aan de wandaden van een tegenstander die de parachutering op zijn gemak had kunnen observeren. Laten we de lessen van STANLEYVILLE niet vergeten. KOLWEZI is geen stad in de Europese zin van het woord: het is een uitgestrekt gebied bezaaid met villa's en bungalows omgeven door tuinen en omringd door 2 meter hoge heggen. Het was belangrijk om daar snel en met maximale verrassing – wat ons daarvan nog overbleef na de pijnlijke indiscreties van onze "massamedia" – een aanzienlijke troepenmacht in te zetten.

Kortom, de parachutesprong in KOLWEZI was niet het resultaat van een correcte militaire beoordeling. De duidelijke politieke redenen die daartoe hebben geleid, vallen buiten onze bevoegdheid.

Dan is er nog het moreel. Het lijkt algemeen aanvaard – de RTBF heeft het ‘getoond’, bepaalde kranten (GAZET VAN ANTWERPEN van 8 juni) hebben het op basis van god weet welke geruchten nog eens extra benadrukt – dat we aan het hoofd stonden van een kudde even holle als chagrijnige borstkastjes, huilend bij het idee om papa, mama en vrouw te verlaten, ongedisciplineerd, ondervoed, slecht bewapend en slecht uitgerust, kortom totaal onbruikbaar in vergelijking met het 2 REP.

We zullen niet proberen dit te weerleggen, want niets is beter dan een goede leugen die in eerste instantie in de krant of op televisie wordt gepubliceerd, aangezien elke rechtzetting daarna op zich verdacht is.

De enige, zo bevestigen wij, de enige correcte versie van de zaak verscheen in VOX nr. 21 van 1 juni 1978. De auteur ervan was van begin tot eind getuige van de operatie. Wij betreuren het ten zeerste dat wij in KOLWEZI niet werden vergezeld door ook maar één Belgische journalist. Achteraf gezien was dat volgens ons de enige belangrijke fout. Ook dit valt niet onder onze bevoegdheid. We zijn trots op onze mannen en onze “operationele paraatheid”. Wat hier snel en goed is gedaan, kon alleen worden gerealiseerd dankzij de motivatie van alle deelnemers van de Landmacht en de Luchtmacht, en dankzij het voorbeeldige werk en de toewijding van degenen die graag met ons mee wilden gaan, maar in België moesten blijven: officieren, onderofficieren en soldaten van het regiment, de logistieke divisie van de Binnenlandse Strijdkrachten en tal van andere organisaties.

Dat er onder ons mopperaars en ontevreden waren, is duidelijk. We waren met ongeveer 1200! Onder hen bevond zich, zoals in elke menselijke gemeenschap, een klein aantal eeuwige zuurpruimen. De meerderheid? Militairen in de edele zin van het woord – niet te verwarren met “militaristen” – die zo goed mogelijk uitvoerden waarvoor de natie hen uitsuurt, en dat met een goed humeur, bekwaamheid en tucht. We hebben GEEN enkel geval van wangedrag gekend, maar het was natuurlijk altijd mogelijk om in een dergelijk contingent een of andere militair in fantasiekleding te fotograferen – zie Special nr. 629 van 7 juni – met bovendien een holle borstkas. We merken echter op dat lichaamsbouw en gezichtsvorm geen selectiecriteria zijn bij het Para Commando Regiment of bij de luchtmacht: wilskracht, karaktersterkte en een minimum aan verstand lijken ons veel belangrijker. Deze nieuwe ervaring versterkt onze overtuiging.

Een ander punt in ons “nadeel”: het ontbreken van hevige gevechten met de rebellen. Dit lijkt te wijten te zijn aan het “strikt humanitaire” karakter van onze missie, terwijl het 2 REP “de rebellen moest bestrijden”. Leuke stijlfiguren... Wij zijn vertrokken om een militaire operatie uit te voeren in de ware zin van het woord – zonder valse schaamte voor deze verfoeilijke kwalificatie – die des te opwindender was omdat ze tot doel had zwarte en witte levens te redden. We hebben simpelweg niet hoeven schieten omdat we geen tegenstand ondervonden bij onze missie – anders hadden we niet gearzeld – en omdat we op alle niveaus gedisciplineerd waren. Het lijkt erop dat de rebellen ons zorgvuldig ontweken terwijl ze zich woest op de legionairs stortten. Wat onderscheidde ons? Niet onze huidskleur, niet onze camouflagekleding, misschien de anders gedragen baret – links voor de legionairs, rechts voor ons...?

De discipline ten slotte. De belangrijkste, de vuurtucht, van de onervaren troepen, was voorbeeldig. Het gedrag, afgezien van enkele onvermijdelijke uitglijders, was dat niet minder. Wij waren niet verantwoordelijk voor de dood van twee zwarte kinderen die met een achtergelaten granaat speelden, het waren niet onze mannen die twee onderofficieren van de FAZ hebben vermoord, wij waren het niet die voertuigen stopten door eerst het vuur te openen,

het waren niet onze mannen die een van hun onderofficieren tijdens een vechtpartij hebben gedood in Lubumbashi, wij waren het niet die de bar van het hotel KARAVIA met meerdere inslagen hebben bezaaid.

Deze rechtzetting zal ongetwijfeld als te lang worden beschouwd.

Wij achten haar echter noodzakelijk en bevestigen dat zij juist is, voor zover het woord van officieren nog iets betekent naast de leugens en hersenspinsels van slecht geïnformeerde of kwaadwillende mensen. Wij zijn ons ervan bewust dat wij uitstekend hebben gedaan wat ons was opgedragen en zijn trots op de eenheden waartoe wij behoren.

Met eerbiedige groeten,

Alain BLUME Commandant van de 15e Wing Transport- en Communicatie

Henri DE POORTER Commandant van het Para Cdo Regt

Paul MALHERBE S3 Para Commando Regt

Jean ENGELEN Commandant Para Cdo Schoolcompagnie

N Willy BLOMMAERT ... EM Regt

Marc VANPUT Parachutistenopleidingscentrum

BIJLAGE

Voor waar en authentiek gewaarborgde en getekend origineel van de hierboven gepubliceerde brief :

Brussel-Kinshasa (heen en terug)

Ingrid Ver Boven, gewezen air-hostess bij Sabena

Neen, er was nooit groot enthousiasme bij piloten en cabinepersoneel van wijlen onze nationale luchtvaartmaatschappij SABENA om naar Kinshasa te vliegen. Begrijpelijk, als je niet de minste verwantschap had met die ex-kolonie, dat je dan liever een paar dagen doorbracht in Tokyo, Bangkok of Mexico-city, dan in zo'n chaotische stad

...

Enkel de "enfants du pays", waar ik toe behoorde, waren altijd bereid een reisje naar het oude Leopoldstad voor hun rekening te nemen. "Enfants du Pays" was de vriendelijke eretitel door de Congolezen toegekend aan de in hun land geboren blanke kinderen, voor de Onafhankelijkheid.

En er waren er heel wat, bij Sabena : piloten, stewards, stewardessen en ander boordpersoneel. Heimwee naar gelukkige kinderjaren? Verlangen naar verre horizons? Wie zal het zeggen? Soms bestond haast de helft van de crew uit "Kinderen van het Land".

We logeerden in het hartje van de stad, in het overbekende hotel "Memling".

We hadden hele pakken kleding, voedsel en medicijnen bij voor het hotelpersoneel. Filip, Antoine en Edgar begroetten ons uitbundig, want ieder van ons had een eigen beschermeling. Als ik, na een vermoeiende nachtvlucht arriveerde en enkel nog zin had in slapen, hoewel ik recht had op een ontbijt, gaf ik het desbetreffende bonnetje aan Filip. Nu moest dat bonnetje degelijk ingevuld worden. "Wat wil je bij je brood? Honing? Choco? Omelet?", "Nee, zei Filip, ik wil confetti!" Het duurde even voor ik begreep dat hij confituur bedoelde.

En wat deden we dan, bij zo'n twee- à driedaags oponthoud in Kin? We ontmoetten er oude kennissen. Blanken, die het er hadden volgehouden na 1960 en die ons gul ontvingen, achter van flinke tralies voorziene ramen en deuren. Zwarten die nu in de fraaie huizen van de vroegere Europese wijk woonden en die, in hun tuin een paar dozijn, uit het binnenland ingeweken familieleden herbergden.

Ik hoef niet te vertellen over de diepe gaten in het wegdek, de verwilderde plantsoentjes, de hopen vuilnis langs de weg... genoeg bekend via kranten en televisie.

Armoede troef, ja. Maar ook de eeuwige zon en de door geen rampspoed te onderdrukken Afrikaanse vrolijkheid.

Hotel Memling in Kinshasa

Anekdoten en andere verhalen

Nadat een bezorgde commandant aan de balie opdracht had gegeven iedereen te wekken voor een vroege vlucht naar Brussel, word ik midden in de nacht opgeschrikt door een stem aan de nachtkastjestelefoon: "Madame il est temps!" Slaapdronken vraag ik: "Il est temps de quoi?" en weer die berustende stem: "Ca, on ne me l'a pas dit."

En dan was er die angstige passagier, ongetwijfeld aan zijn eerste luchtreis toe, die, nadat we waren opgestegen en de vermelding «Fasten seatbelt» van het scherm verdwenen was, zijn hand opstak en beleefd vroeg: "Madame, je peux me moucher maintenant?"

En die andere, die op een bepaald formulier zijn adres moest invullen en schreef "J'habite derrière le garage Peugeot". Dat wist toch iedereen in Kinshasa!

En hoe we ooit op N'dgili landden, met een mastodont van een vliegtuig vol kerosine, tussen twee rijen vlammeende toortsen, bereidwillig vastgehouden door het luchthavenpersoneel : de elektriciteit was uitgevallen!

Terminal van de luchthaven van N'djili

En die andere keer, toen we met gierende motoren op de startbaan stonden, wachtend op een teken van de controletoren dat we mochten opstijgen. En dat duurde, dat duurde en bleef maar duren tot de commandant riep: "Hoe zit dat nu, mogen we vertrekken?" Toen die laconieke stem uit de controletoren — en alleen wie in Kongo heeft vertoefd weet hoe die stem geklonken heeft — "Ah? Vous êtes encore là? Nous croyions que vous étiez déjà parti! »

We waren al hoog in de lucht, als onze commandant nog steeds vloekte. In alle talen, ook in het Lingala, want hij was "Un enfant du Pays"!

Niets dan goede herinneringen bewaar ik aan die tijd. Het gaat me daarom des te meer aan het hart dat de toestand in onze geliefde Kongo er niet op vooruit lijkt te gaan.

Sabena is niet meer. En wie zorgt er voor confetti op de boterham van Filip?

Onwelgevallige waarheden

“De Belgisch-Congolese gemeenschap is op weg om een realiteit te worden en we herinneren ons met genoegen de verklaring van Zijne Majesteit Koning Boudewijn, onze geliefde Koning, dat ‘België en Congo slechts één natie vormen’...

“Als we terugblikken op het verleden en de duisternis van de Congo Vrijstaat en die vergelijken met de Congo van vandaag, **kunnen we oprecht stellen dat België niet gefaald heeft in zijn missie** en dat er, afgezien van enkele fouten inherent aan elk menselijk streven, **veel mooie en grootse dingen gerealiseerd werden en nog verder zullen bereikt worden**”.

Patrice E. Lumumba in « Le Congo, terre d’avenir, est-il menacé ? » - 1956

Aangehaald door Robert Devriese

De Congolese Belgische erfenis

Robert Devriese

De moreel en politiek correcte « pensée unique », bestaande uit anathema’s en stereotypen, zonder veel kennis van de realiteit of van de historische context, oordelend volgens de criteria van het jaar 2000 over wat er vijftig jaar geleden gebeurde, of een eeuw geleden, blijft ons koloniaal verleden veroordelen. Sla er maar de in ons onderwijs gebruikte leerboeken geschiedenis op na en u zal begrijpen dat daarin niet vlug een kentering zal of kan komen.

Zeer jammer, want een objectieve benadering van ons Belgisch koloniaal verhaal leert ons dat daaruit heel wat materie tot nationale trots kan geput worden, en het ongepast is de Belgen met een schuldgevoel op te zadelen.

Wat was de bijdrage van België aan Congo?

Op 30 juni 1960 werd het voormalige Belgisch Kongo onafhankelijk en dit op vreedzame wijze. Dus niet na een koloniale oorlog zoals dat in alle andere kolonies het geval was. Na amper drie generaties kolonisatie kon België aan de nieuwe machthebbers een goed functionerende Staat overdragen: de meest welvarende van Zwart Afrika (op Nigeria na); met een performante transportinfrastructuur (wegen, spoor, rivier, lucht); met een gezondheidsapparaat dat 20 jaren verder stond dan dat van de rest van Afrika (aldus de WGO); met het hoogste percentage schoolgaande kinderen; met twee universiteiten ...

Voegen we daaraan enkele fundamentele kenmerken toe:

De creatie van een Staat

Zonder de koloniale ambities van Koning Leopold II zou er gewoon geen Congo bestaan of althans niet in zijn huidige vorm en uitgestrektheid.

Onder impuls van de koning - de Belgen zelf waren immers niet geïnteresseerd - werd een enorm gebied, zo groot als West-Europa, verenigd in één Staat. De inheemse bevolking stapte over van « etniciteit naar nationaliteit ». Koning Leopold II wordt in Congo niet voor niets als “le Père Fondateur de la Nation” beschouwd. Hier in België worden standbeelden van deze koning onteerd terwijl die in Congo in ere hersteld worden en er zelfs worden toegevoegd.

Eén Natie

De grenzen van de Centraal Afrikaanse landen mogen door de kolonisators dan wel op een lukrake wijze zijn vastgelegd, wat Congo betreft, kwam onder impuls van Leopold II wel een echt natiegevoel tot stand. Dat gevoel kwam nog duidelijk tot uiting tijdens de Congolese oorlogen (1997-2001) waarbij geen streven naar afscheiding tot uiting kwam.

Christianisering

We worden wel al eens verweten dat we de Congolezen onze godsdienst hebben opgedrongen. Maar gaat dat verwijt wel op? De Kerk is de enige stabiele macht in Congo. De meeste parochies, kerken, scholen, hospitalen uit de Belgische periode staan er nog en functioneren goed. Geen enkele andere organisatie beschikt over een netwerk zoals dat van de Kerk. Het geloof was en is een belangrijke verenigende factor. Congo, nu een van de grootste gechristianiseerde landen in de wereld, zendt nu zijn zonen/missionarissen uit naar de vroegere kolonisator.

Francofonie

Dankzij het koloniale verleden is Congo nu ook één van de grootste landen van de Francofonie.

Administratie

Bij zijn machtsovername in 1997 zegde een door de verloedering gechoqueerde **Laurent Désiré Kabila** aan onze ambassadeur: “Il faut que les Belges reprennent l’administration du Congo”.

Van België heeft Congo inderdaad geleerd hoe je met een zeer kleine administratie een onmetelijk land op zeer efficiënte wijze kunt beheren.

De Belgische Afrika-administratie (inclusief Ruanda Urundi) bestond in 1960 uit 9.971 Belgische ambtenaren en leden van de Territoriale Dienst en 12.000 Afrikaanse agenten (waaronder meer dan 1.000 hoger opgeleiden, komende uit instellingen met een gelijkaardig niveau als dat van het Makerere College in Uganda of de Université de Dakar).

Dat enorme land, samen met Ruanda Urundi, werd dus tot in 1960 beheerd door slechts **22.000** Belgische en lokale ambtenaren. Daar kan België, terecht, zeer prat op gaan.

(Ter vergelijking: België telt meer dan 800.000 ambtenaren; Brussel zowat 39.000.)

Plantrekkerij

Van dit onmetelijke, moeilijk doordringbare gebied, met een zeer kleine administratie, in een tijdspanne van drie generaties, het meest welvarende land van Afrika maken, vergt een flinke dosis “débrouillardise”. Vooral Belgen zijn tot dat soort krachttoeren in staat.

Voegen we daaraan een uitermate belangrijke correctie toe: Belgen samen met Congolezen. Belgen en Congolezen, samenwerkend in partnerschap, kunnen terecht fier zijn op wat ze samen in Congo gerealiseerd hebben.

Ik vraag me trouwens soms af of de Congolezen die “débrouillardise” van ons hebben geleerd of zijn ze met hun “système D” eigenlijk ook geen halve Belgen?

Graag had ik gehad dat dit mooie verhaal van intense samenwerking in het vernieuwde museum van Tervuren in de verf zou worden gezet. Helaas, niets daarvan.

Congolezen hebben dringend behoefte aan het opvrijzelen van hun **fierheid**. Dit museum had daartoe kunnen bijdragen. Maar neen, het enige wat blijkbaar telde was België opzadelen met een schuldgevoel en de Congolezen reduceren tot kindsheid. Van paternalisme gesproken!

Kapitaal-sympathie

Dat gezamenlijke verleden betekent dat ons land in Congo nog steeds over een belangrijk kapitaal-sympathie beschikt. Een kapitaal dat we spijtig genoeg niet willen of kunnen benutten. Een kapitaal dat met de tijd echter ook verdampt.

En waarom wordt dit kapitaal niet benut? Wellicht omwille van de alles overheersende corruptie alsook de Belgische schroom, veel meer dan die van andere landen, om met die corruptie om te gaan ...

Natuurbescherming

België creëerde vier nationale parken (waaronder het allereerste van Afrika in 1929), 156 bosreservaten, 36 jachtreservaten en 16 visreservaten.

In het vernieuwde museum van Tervuren vergat men de tentoonstelling over de biodiversiteit te dekoloniseren! Van wat nu nog in het museum getoond wordt, schiet in Congo, helaas, niet zo veel meer over.

Wetenschappelijke instellingen

Voorafgaand aan de ontwikkeling van het ingepalmde/bezette/gekochte ... land, was het noodzakelijk om het potentieel ervan te kennen. België riep wetenschappelijke instellingen in het leven om de menselijke, fysische en biologische omgeving te bestuderen. Organisaties voor cartografie, geologisch, geodetisch, meteorologisch en agronomisch onderzoek.

Alleen al op gebied van agronomie verrichte België baanbrekend werk van wereldformaat.

Thuishaven

België biedt nu onderdak aan veel meer mensen van Congolese, Rwandese en Burundese afkomst (110.000) dan er ooit Belgen in Congo leefden (80.000).

En waarom dan toch? Wel, omdat de stilzwijgende meerderheid van die mensen het hier best naar zijn zin heeft. En daar verheug ik mij op. Ik heb in Congo geleefd, voor en na de onafhankelijkheid; ik heb het daar steeds naar mijn zin gehad en mij daar steeds welkom en gelukkig gevoeld. Ik verwacht dat dat voor Congolezen, Rwandezen en Burundezen hier ook zo is.

Tot slot, de mening van een Congolees

“Ik veroordeel deze Belgische debatten tussen gecompliceerde of met een schuldgevoel overladen Belgen en Congolezen uit de diaspora die genieten van de Belgische gastvrijheid en dus onrechtstreeks van de vruchten van de kolonisatie” (Marcel Yabili).

HERINNERINGEN VAN EEN MISSIONARIS

Deel 2

Robert Carlier

Wat ik nu schrijf, weet ik alleen van horen vertellen. De opstandelingen hadden zich meester gemaakt van het wapendepot. Ze hadden een Belgische militair neergeschoten: de onderwijzer van de kinderen van de Belgische militairen. Dezen hadden zich teruggetrokken in het centrum

Pater Robert Carlier

van de stad, in een groot gebouw: de Immokasayi, een gebouw met vijf verdiepingen. Ook vele blanke families in paniek hadden zich daar verscholen. Het gebouw werd beschoten; jaren nadien waren de kogelgaten in de muren nog zichtbaar. De “belegerden” stonden echter in draadloze verbinding met de Belgische legerbasis in Kamina (Katanga). Die beloofde hulp. Eerst werden er parachutisten gedropt, die de Immokasayi konden ontzetten en bezetten. De vlieghaven werd ook bezet. Niemand bood weerstand. De commandant van de para's trof een

akkoord met de leiding van de Congolese soldaten. Materiaal werd per vliegtuig vanuit Kamina overgevoerd. De para's kampeerden ook langs de startbaan van de vlieghaven. Jeeps met blanke en zwarte soldaten reden rond, om ook aan de blanken die buiten de stad woonden te berichten dat al wie het verlangde naar België kon terugkeren. Ook de confraters die op de parochies in de inlandse cité woonden, kregen dat bezoek. Maar ze voelden zich niet bedreigd, en zijn allen gebleven.

Intussen begon de uittocht van veel blanken: via een luchtbrug naar Kinshasa eerst, en vandaar naar België. Dat heeft maar enkele dagen geduurd, maar de overgrote meerderheid van de 3000 blanken in en rond Luluaburg vertrok. De “blanke” stad was een spookstad geworden: wij die per trein vanuit Mweka de stad binnenreden, konden dat duidelijk zien.

De paracommando's die de vlieghaven bewaakten zijn kort daarop naar hun basis in Kamina teruggekeerd. Het normale leven hernam, stap voor stap. Later zijn nogal wat blanken teruggekeerd maar méér dan duizend inwoners heeft de “blanke” stad niet meer gekend.

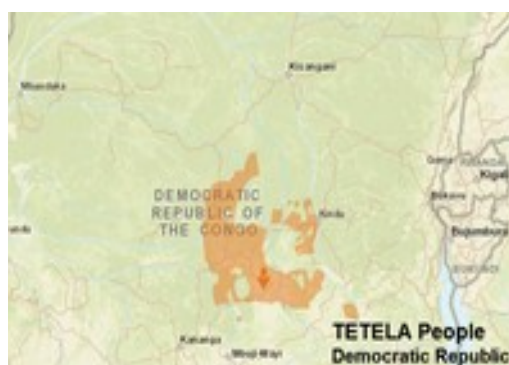
Op 1 september begon het nieuwe schooljaar in het scholastikaat. Het was een moeilijke tijd voor het nieuwe onafhankelijke Kongo. Joseph Kasavubu was de eerste president, en Patrice Lumumba de eerste minister, maar tussen die twee boterde het niet. Het werd zelfs hoogoplopende ruzie. Joseph Désiré Mobutu, die opperbevelhebber was van het leger, zette beiden buiten spel en vormde een voorlopige regering met Congolese universitaires. (De universiteit Lovanium was van start gegaan in 1954, in de nabijheid van Kinshasa). Lumumba was intussen onder bewaking in de residentie vastgehouden, maar wist te ontsnappen. Twee dagen later werd hij gevat tijdens zijn vlucht naar zijn geboortestreek, bij het oversteken van een rivier. Lumumba was een charismatische figuur die het volk kon bezielen en opzweepen. Men wilde hem uit de weg ruimen. Per vliegtuig werd hij overgebracht naar de Katanga waar men hem heeft vermoord. Dat gebeurde in februari 1961. Wie daaraan heeft meegewerkt – ook van Belgische zijde wellicht - daarover is al veel geschreven en gespeculeerd. Het nieuws van de moord op Lumumba werd langs de radio verspreid. Ik had het zelf niet gehoord en wist nog van niets.

Gedurende het weekend ging ik gewoonlijk helpen in de parochie. Op ongeveer vier km afstand was er een dorp waar ik 's zaterdags ging biecht horen en de volgende dag Eucharistie vieren. Juist toen ik wilde vertrekken kwam een van de leiders van de Chiro me vragen om te mogen meerijden. Ik stemde toe en hij nam plaats op de duo-zitting van mijn moto. Aangekomen in het dorp deed ik wat ik moest doen. Tegen het einde van het biecht horen kwam iemand me zeggen: “Pater, het is niet pluis in Luluaburg: ge kunt beter naar huis terugkeren.” Meer zei hij niet en ik vroeg ook niet verder. Ik dacht: ik heb nog twee biechten te

horen en dan rijd ik naar huis. Intussen was mijn Chiroleider gaan rondwandelen in het dorp. Toen we klaar waren reden we weg: eerst ongeveer één kilometer op een aardeweg. Net voor het eind van die weg hield een man me tegen en zei: "Pater, keer terug naar het dorp: het is niet goed in Luluaburg." Ik, met al mijn pretentie (denkende: de zwarten zijn toch maar bangerikken), sloeg de goede raad van die man in de wind en we reden verder, nu de asfaltbaan op. Nog drie kilometer te doen. De baan kronkelde nogal en plots bevonden we ons voor een man met ontbloot bovenlijf en een geweer op de schouder. Ik had hem niet van ver opgemerkt daar er veel bochten waren. Ik reed voorbij de man maar de Chiroleider achter mij riep: "Pater, stop: hij zal schieten." Ik remde en stopte en keek achterom: de man stond daar en schouderde het geweer, naar ons toe gericht. Hij kwam naderbij, gaf de Chiroleider een paar klappen met de kolf van zijn geweer en riep: "weg!" De jongen vluchtte de brousse in. Ik bleef alleen achter. De man met het geweer beval: "Zet uw moto langs de kant." Ik gehoorzaamde. Hij was geweldig opgewonden. Hij schreeuwde: "Op uw knieën: gij hebt Lumumba vermoord! Ik zal u doodschieten!". Instinctmatig voelde ik dat ik met hem moest praten, en zeker niet op de knieën gaan. ik zei: "Lumumba is in de Katanga en ik ben hier: hoe zou ik hem hebben kunnen vermoorden?" Hij kon daar niets op zeggen en na enkele ogenblikken wist ik dat hij niet zou schieten, dat hij het niet kon. Ik moest mee met hem richting stad en moest mijn moto laten staan. Ik ging voor en hij volgde met zijn geweer op twee, drie meter afstand.

Op dat ogenblik kwam er iemand uit de tegenovergestelde richting. Het was een inwoner van het dorp waar ik was gaan biecht horen en die daarheen terugkeerde. Onmiddellijk en heel kordaat nam hij mijn verdediging op zich. "Dit is onze pater, die iedere week de Mis komt lezen bij ons", zei hij. En: "Dit is hier onze grond: ons dorp!" In Kongo, zeker in het binnenland, is dat een doorslaand argument. "En is dat de moto van de pater?" De man met het geweer stribbelde nog tegen, maar de dorpling ging resoluut mijn moto halen en samen gingen we verder in de richting van de stad.

Het was de ene bocht na de andere. We hadden nog maar een klein stuk weg afgelegd, of we zagen daar vóór ons - op twintig meter afstand - dat er een barricade was opgezet, met een karkas van een auto en met takken van bomen. Daarachter stonden mannen die veel misbaar maakten, riepen en schreeuwden. En dan begreep ik het! In Luluaburg, de provinciehoofdstad en groot handelscentrum aan de spoorweg, woonden mensen van verschillende stammen: ook veel Batetela, Dat was de stam waartoe de vermoorde Patrice Lumumba behoorde. Hun thuisbasis was het noorden van de Kasayi: het bisdom Tshumbe, waar de paters Passionisten werkzaam waren. De Batetela vormden een voorname groep onder de bevolking van Luluaburg.

De mannen achter de barricade waren Batetela, die een uitweg zochten voor hun woede en frustratie ten gevolge van de moord op hun voorman. Ook de man die me bedreigd had behoorde bij hen. Gezien hun opgewondenheid waren ze zeker gedrogeerd en hadden hennep gerookt, wat hen echt gevaarlijk maakte. Nu gebeurde er iets wonderlijks. De dorpling die me vergezelde én de man die me bedreigd had, pleitten om me doorgang te verlenen. Ik stond erbij en zweeg, bijna als een rouwmoedige zondaar. Dat hitste de barricade mannen nog meer op. De dorpling naast

mij, zei: "Pater: geen risico nemen; we keren terug van waar we gekomen zijn." Ik stampte de moto in gang en hij ging op de duozitting plaatsnemen.

We keerden terug en reden tot bij het huis van de chef van het dorp. Terwijl ik de moto op zijn poten zette, was mijn redder al bij de chef geweest en had hem ingelicht over de toestand. Dan liet hij me alleen bij de chef achter: zijn taak was volbracht. De chef liet me een fles bier

brengen. Nooit in mijn leven heeft een pint me zo gesmaakt! Er kwamen vier mannen, elk met een inlands geweer, en namen plaats op een twintig meter afstand, in de vier richtingen, zonder een woord te zeggen. Ik mocht me dus veilig voelen. Intussen was het donker geworden. In Kongo gaat de zon onder rond zes uur, en een halfuur later is het donker. Plots zagen we de lichten van de koplampen van een auto die het dorp binnenreed en stopte bij het huis van de chef. Het was een Volkswagen. Abbé Jacques Kapanga, de pastoor van de parochie, stapte uit. Hij kwam mij halen!

De Chiroleider die slagen met de kolf van een geweer had gekregen, en gevlucht was naar de stad, had de pastoor verteld wat me overkomen was en hoe ik in nesten zat. De pastoor had twee parochianen opgetrommeld en kwam dus met hen af. Bij de barricade had men hen zonder moeilijkheden doorgelaten. We namen afscheid van de chef en bedankten hem. Dan reden we terug, tot aan de barricade. De mannen kwamen aan het raam kijken en zagen die blanke zitten, heel stil (de pastoor had me gezegd: “schoon blijven zitten en geen woord spreken”). De mannen riepen nog wel en zwaaiden met hun geweren, maar ze trokken de versperringen weg en lieten ons door.

De pastoor reed tot aan het scholastikaat, waar ik woonde, en zette me daar af. Eerst liet hij me nog in het handschoenkastje kijken: daar lag een revolver! Ik keek verwonderd op, maar Jacques zei: “ma providence!” en hij begon te lachen. Hij had werkelijkheidszin. Hij voegde eraan toe: “Morgen na de siësta gaan we terug naar het dorp om uw moto te halen.”

Jacques is sinds lang gestorven, maar ik ben hem nog altijd dankbaar voor zijn moedige tussenkomst.

Ik ging dus de refter binnen waar gans de gemeenschap aan tafel zat voor het avondmaal, in peis en vrede. Ze keken me verwonderd aan: zo laat terug. Enkele uren tevoren was ik vertrokken, maar er was intussen zoveel gebeurd. Het contrast was te groot. De tranen sprongen me in de ogen. Ik keerde me om en liep terug naar buiten: ik heb gehuild als een kind. Dat heeft me deugd gedaan. Ik had me dapper getoond naar buiten, maar het was komedie: ik was bang. Ik heb zelfs gemeend neergeschoten te zullen worden.

Nu was de veer gebroken: de tranen vloeiden. Een kwartier later kon ik de confraters vertellen wat er gebeurd was.

2. Broussepater — reispater

Dat was mijn droom geweest. In de vormingsjaren, in Scheut, kregen we, naast taalstudie, ook lessen in missiologie. Die werden gegeven door een oudere pater die ter plaatse in de missies was geweest. Zo werd het missievuur aangewakkerd en vernamen we wat er ons te wachten stond. We wisten dat er voor jonge pas aangekomen paters, twee mogelijkheden bestonden:

ofwel schoolpater zijn, ofwel reispater. We wisten wel dat beide nodig waren, maar ik droomde, (en ik denk dat dit bij iedereen het geval was), om broussepater, dus reispater te zijn. Dat was “echt” missionaris zijn!

Maar ik werd bij mijn aankomst in Kongo schoolpater benoemd. Toch ben ik later reispater geworden. Ik was dan al 41 jaar oud: eigenlijk om als reispater te beginnen al iets te oud. Ik was al professor van filosofie geweest, secretaris van de nieuwe, inlandse bisschop, zelfs pastoor, met alle verantwoordelijkheden van dien. Indien men

het beschouwt op vlak van “carrière” maken, was het een stap achteruit, een streep minder op de mouw, maar het was de vervulling van mijn jeugddroom. Ik werd benoemd als reispatser in de missie van Katende en ben er tien jaar gebleven. Het waren de mooiste jaren van mijn missieleven.

Waarin bestond het werk, het leven van een broussepater? Wat was er zo speciaals aan? Daarover wil ik het hebben. Hier in België bestaat dat niet: hier heeft men er geen gedacht van.

Ons bisdom Luluaburg - thans Kananga geheten - telde op dat ogenblik een twintigtal missieposten. Katende werd aanzien als een grote missie. De pastoor stond in voor het missiedorp, waar ook de Zusters woonden, waar er een hospitaal, een materniteit; lagere scholen voor jongens en meisjes, en ook een middelbare school waren.

Hij bezocht ook de dichtbijge dorpen, evenals Dimbelenge, waar de burgerlijke overheid zich bevond en de administratieve diensten van het gewest waren gevestigd. Daar was ook de rechtbank en de gevangenis; tevens een hospitaal met een dokter: allemaal erfenissen van de koloniale periode. De pastoor van de missie, pater Juul Naesens, ging er eens per maand de Mis lezen. Hij verplaatste zich met zijn moto, maar sliep nooit uit in de dorpen. Ik, als reispatser, kreeg de verantwoordelijkheid over de “verre” dorpen en beschikte daartoe over een auto. Ik kreeg een jonge man mee om mij te helpen, vooral voor de maaltijden. De Zusters hadden hem geleerd hoe hij dit aan boord moest leggen. Hij was ook “koster.” Hij zette 's avonds mijn veldbed op en plooidde het 's morgens opnieuw dicht. Waar ik ook aankwam zorgde men ervoor dat hij eten kreeg en slaapgelegenheid vond.

Het missiegebied van Katende strekte zich uit over een oppervlakte van een provincie van hier in België. Maar op heel dat gebied woonden slechts een 45.000 mensen. Onze missie was begonnen in 1914. Een 60 % was al katholiek gedoopt, ongeveer 10% waren protestant. De laatste jaren was het aantal sekten toegenomen.

Elke maand ondernam ik drie reizen, in drie verschillende richtingen: één in de richting van Kananga, honderd kilometer ver. Ik keerde langs dezelfde weg terug en had zes plaatsen waar ik overnachtte. Overal vierde ik 's morgens Eucharistie. Een andere richting was honderd twintig kilometer ver, met elf standplaatsen; en de derde reisroute telde er zes. Dat maakte dat ik per maand drieëntwintig dagen afwezig was van de thuismissie en in de dorpen sliep.

Alle dorpen lagen langs de weg en waren met de auto bereikbaar. Maar de wegen verkeerden van langzaam meer in slechte staat daar ze niet onderhouden werden. Voor de onafhankelijkheid kon men gemakkelijk met een kleine Volkswagen overal rondrijden. Maar later had men een jeep nodig, met tractie op de vier wielen en veldversnelling. De camions lieten diepe sporen na. Vaak reed ik met de auto vast in zandbanken. De streek is nogal heuvelachtig, en de neerstromende regen sleurde het zand mee dat echte zandbanken vormde. Ook vulde het regenwater de putten in de weg, zodat men er nooit heel zeker van was erdoor te geraken.

Onze missie was op kerkelijk gebied verdeeld in gemeenschappen, met aan het hoofd van elke gemeenschap een “mulami” : bewaker, herder. De “goede herder” waarover Jezus spreekt, wordt in het Tshiluba vertaald door mulami (meervoud: balami). Vroeger werden ze catechist genoemd (van het woord catechismus). Thans gebruikt men de benaming “herder.” Het is dus een evolutie, in die zin dat die benaming wijst op de verantwoordelijkheid ten opzichte van de gemeenschap. De taak van de mulami bestaat onder meer in het voorgaan van

het zondagsgebed van de gemeenschap. In heel de missie van Katende waren er ongeveer vijf en veertig "herders."

Op 45 plaatsen werd dus het zondagsgebed georganiseerd. Ik trachtte elke maand op 23 plaatsen Eucharistie te vieren, dan was dat voor één of twee of drie gemeenschappen. De christenen moesten dan hoogstens 5 tot 6 kilometer gaan om me te bereiken. Gezien hun levensomstandigheden was dat iets van niemandal (hun velden liggen gewoonlijk op eenzelfde afstand van het dorp).

Om het zondagsgebed in goede omstandigheden te laten doorgaan bouwden de mensen een grote hangar, met hetzelfde materiaal waarmee ze hun huizen bouwden, maar groot genoeg om iedereen te laten plaatsnemen¹. Ze zaten op dikke stokken, ondersteund door in de grond geslagen gespleten stevige takken: technieken van hun voorvaders geërfd. Ze hadden daarvoor geen enkele nagel nodig! Vooraan stond een tafel, in hetzelfde materiaal ineengezet, waarop de voorganger zijn boeken kon leggen. Die tafel diende voor mij ook als altaar voor de Mis. De mulami leidde ook de begrafenisdiensten. Hij bezocht zieken en stervenden: hij was als de pastoor van de parochie. Hij had ook zijn raadslieden.

In iedere zondagsviering was er een offerande voorzien. De mensen brachten geen geld maar wel maniokwortels of mais kolven. Daarover besliste de mulami en zijn raad. De mulami was een achtenswaardig man en had invloed in het dorp. Wanneer er een plaats als mulami vrijkwam presenteerden er zich altijd verschillende kandidaten. Soms werd het politieke touwtrekkerij en geruzie. Ofschoon het werk dat de balami deden vrijwilligerswerk was (onbezoldigd) - en daaraan hield de Kerk vast - waren er wel compensaties voorzien. Zo kregen ze een kistje met medicijnen om de meest voorkomende ziekten te bestrijden. Ook nam de Kerk het op zich om de belasting te betalen, die door de Staat geëist werd. Dat was doenlijk. Ik denk dat elke mulami wel vier of vijf uur per week besteedde aan zijn taak. De grote kwestie was de vorming van die mensen. Het is de grote verdienste geweest van pater Gerard Bulcke. Het werd zijn levenswerk. Na zijn eerste term van zeven jaar werd hij naar Straatsburg gestuurd voor catechese en opleiding van catechisten. Bij zijn terugkeer in Kongo werd hij aangesteld om leiding en vorming te geven aan de catechisten van het bisdom Kananga. Van hem komt de nieuwe benaming: "mulami" en de nieuwe omschrijving van hun taak: eerder herder te zijn van de gemeenschap dan gewoon catechismus-onderricht te geven.

Zeven of acht "balami" van een bepaalde streek stonden onder het gezag van een hoofd-mulami. De voorwaarde om hoofd-mulami te worden was vier jaar middelbaar onderwijs te hebben doorlopen. De gewone balami konden natuurlijk allemaal lezen en schrijven. De meesten waren eenvoudige dorpelingen die leefden van de landbouw. Er was er zelfs een bij die amper het vierde leerjaar had beëindigd.

Eens per maand kwamen de balami samen met hun hoofd-mulami, meestal op zondag. Ze verstevigden op die manier hun vriendschapsbanden, ze aten samen, en vertelden over hun

¹ De foto's van het dorpskerkje werden in 2021 in Noord-Katanga getrokken door een Duits koppel dat Katanga bezocht.

werk, hun ervaringen, hun problemen. Ze kregen ook nog wat vorming door de hoofd-mulami. Driemaal per jaar werden alle balami op de missiepost uitgenodigd. We gingen ze ophalen in alle richtingen: sommigen woonden wel honderd kilometer ver. We trachtten ze zeer goed te ontvangen: het waren onze naaste medewerkers. Het werden drukke dagen van vorming en bespreking allerhande. We beschikten over gepolycopieerde teksten, speciaal voor de balami, en opgesteld door pater Gerard Bulcke die volledig vrijgesteld was voor dat werk. Toen Gerard nadien Provinciaal werd, nam pater Antoon Desimpel zijn werk over. Later werd het een inlandse priester. Trouwens, veel kwam gaandeweg in handen van de lokale clerus en de leken.

Tijdens het groot verlot volgden alle hoofd-balami van het bisdom vormingssessies van een maand in Mikalayi, de moedermissie van de Kasayi. Het was niet enkel religieuze vorming, het ging ook over hygiëne, gezondheid, landbouw, kweken en verzorgen van dieren, kortom: alles wat kon bijdragen tot een beter leven. Wat ze daar leerden konden ze dan doorgeven aan de gewone balami, aan de christenen en aan alle dorpsbewoners. Dat was de bedoeling.

Wanneer ik ergens in een dorp aankwam, wat gebeurde er dan? Ik hield halt bij het huis van de mulami. Dat was dan in de namiddag, want ik had de middagrust (de siësta) genomen in het voorgaande dorp. De mulami duidde me dan de plaats aan waar ik zou overnachten. Daarvoor werd een huis (of hut) vrijgemaakt. De jongen die met mij mee reisde laadde de auto uit en zette alles klaar in mijn huisje. Met de mulami werden de laatste

nieuwtjes uitgewisseld. Hij bleef verantwoordelijk voor zijn gemeenschap, ook als ik er was. Dat eerbiedigde ik. Samen met de mulami ging ik dan de chef van het dorp groeten. We bezochten ook zieken en stervenden. Soms diende ik een ziekenzalving toe. Indien er doopsels voorzien waren, vooral van kleine kinderen, trachtte ik vooraf de ouders te zien. De mulami had alles voorbereid, en beschikte daartoe over handleidingen. De sacramenten (doopsel, huwelijk, ...) werden 's anderendaags toegediend, tijdens of na de Eucharistieviering. Er was ook biechtgelegenheid. Vroeger bestond de gewoonte dat niemand te Communie ging zonder eerst gebiecht te hebben. Een oudere confrater vertelde me dat hij het aantal biechten telde op zijn paternoster, om te weten hoeveel hosties hij moest klaar leggen om geconsacreerd te worden tijdens de Mis.

Na de preek vroeg ik altijd dat allen die verlangden te communiceren hun vinger zouden opsteken: zo wist ik hoeveel hosties ik nodig had. In ieder geval, mede door die oude gewoonte, waren er steeds veel biechten op de vooravond. Om het werk wat lichter te maken, vooral wanneer er veel mensen waren, werd de persoonlijke biecht soms vervangen door een biechtviering.

De jongen die met me mee reisde was ook mijn kok. Hij maakte het avondmaal klaar. Er waren reispaters die geen kok mee hadden: ze aten wat de mensen hun voorzetten. Ik koos ervoor niemand ten laste te zijn. Wanneer ik na een verlot van drie maanden in België terug op de missie kwam, en voor de eerste keer ergens in een dorp arriveerde, kreeg ik wel een maaltijd voorgeschoteld: kiekeken met rijst of bidia (maniok + mais deeg). Dat mocht ik dan niet weigeren.

's Avonds - vanaf zes uur is het al donker in Kongo - gaf ik af en toe lichtbeelden. Ik kon het nodige materiaal en de filmpjes aanschaffen in Kinshasa. Ik gebruikte een apparaat dat werkte op batterij. Het mocht niet te lang duren. Mijn

Openlucht cinema in een dorpje in Benin (na 2001)

batterij werd daags nadien terug opgeladen wanneer ik met de auto verder reed. De lichtbeelden toonden scènes uit het evangelie; beelden over landbouw, veeteelt, over bijvoorbeeld Spaanse ratten (die men kweekt zoals bij ons konijnen...). De “cinema”: dat was voor de dorpelingen een hele belevenis: ze waren niet veel gewoon. Voor de “sendema”, zoals ze dat heetten, kreeg ik meer volk bijeen dan voor de Mis! Zelfs de blinden kwamen kijken! Vóór het slapengaan zaten we nog vaak samen, buiten, in een kleine groep. De avonden in de tropen zijn heerlijk: fris en verkwikkend na een warme dag.

Wanneer het minder dan 20 graden was werd er een vuurtje gestookt. Boven ons: een heldere sterrenhemel. De Noordpoolster was niet te zien maar wel het Zuiderkruis (de Kasayi bevindt zich beneden de evenaar). Dikwijls ging het gesprek over de “Mputu”, zoals men Europa noemde. Ik was erop bedacht om tegen elk minderwaardigheidscomplex in te gaan. Ik was zagezegd de man die het allemaal wist: niemand zou mijn mening in twijfel trekken. Dat was een gevaar, een bekoring!

Ik herinner me nog het volgende. In de jaren zeventig was er in de Kasayi een volledige zonsverduistering. ik was op rondreis en wist absoluut niet dat het zou gebeuren: geen krant, geen radio. Na de Eucharistieviering was ik op weg naar de volgende standplaats. Ik had er eerst geen erg in: alles gebeurde geleidelijk, stap voor stap. Ik zag enkel dat de klaarte verminderde. Ik kwam aan in een dorp. Ik weet het nog altijd: Kalamba, van de stam van de Bakwa Mpungu. Een opgewonden menigte stond langs de weg: ze

hadden mijn auto herkend en hielden me tegen. Toen ik uitstapte, keek ik omhoog en zag dat de zon voor de helft zwart was. Dan viel mijn frank. Ik had het nog nooit meegemaakt, maar dat was het: zonsverduistering, zoals we het op de schoolbanken geleerd hadden. De mensen waren in paniek. De vrouwen die 's morgens naar hun velden getrokken waren, waren al vluchtend naar het dorp teruggekeerd. Er was een schooltje met 1° en 2° studiejaar: de onderwijzers hadden de kinderen naar huis gestuurd. De dreiging overviel hen zo plots en bruusk! Ik vermoed dat velen de teksten van het evangelie kenden over het einde van de wereld, en dat ze daarmee het verband legden. Toen ik uit de auto stapte, keken de mensen me met grote ogen aan. Ze zagen wel dat ik niet panikeerde en dat was al heel veel. Maar ik moest het uitleggen.

Ik vroeg en kreeg een stok, waarmee ik strepen kon trekken in het zand. De mensen stonden om me heen in een wijde kring. Er was nog een beetje lawaai maar de chef riep: “De pater zal het uitleggen: ge moet zwijgen.” En het werd stil. Ge zoudt het voor minder in de bol krijgen! En ik tekende: een cirkel: “Dat is de zon.” En ze knikten. En ik tekende nog een cirkel: “Dat is onze aardbol.” En ze knikten opnieuw. En dan een cirkel ertussen: “Dat is de maan.” En ik ging verder: “Wij wonen op de aarde, en die zwarte vlek die we nu zien op de zon: dat is de maan die voorbij schuift. Binnen een uur zien we weer de hele zon, zoals vroeger.” Hoeveel ze daarvan begrepen hebben weet ik niet maar ze knikten en waren gerustgesteld.

Dat was dus een intermezzo. Ik had het over: “Wat doe je daar in de dorpen?” Het hoogtepunt van elk bezoek was natuurlijk de Eucharistieviering. Dan bleven de mensen in het dorp en gingen niet naar hun velden. In de dorpen is er geen industrie. Niemand is er in loondienst, iedereen is er zijn eigen baas en moet zelf zijn werk regelen. De mensen hadden geen uurwerk. Als het erg bewolkt was kwamen ze een beetje later toe en wanneer het regende wachtten ze tot de regen over was. De Eucharistievieringen waren feestelijk. De jongeren vormden een zangkoor, samen met hun leider, maar iedereen in de kapel zong mee, en het lichaam deed zijn deel (ritmische bewegingen, handgeklap, ...). Toen ik in 1958 in Kongo aankwam, waren de liederen die men zong in de kerk, onze Vlaamse liederen: van Maria en het Heilig Hart en

de kerstliederen, weliswaar in het Tshiluba vertaald, maar met de melodieën van bij ons. We zongen: “Stille nacht” en “Te Lourdes op de bergen”, in het Tshiluba.

Maar na het Vaticaans concilie werden muziek en begeleiding Afrikaans.

Na de Mis was er dan een vergadering met de mulami en zijn raadsleden. Er werd over van alles gepraat. Er werden initiatieven genomen: bij voorbeeld om te starten met een coöperatief. Vier of vijf man, elk met zijn eigen velden, namen zich voor om samen te werken: iedere dag op iemand anders veld, totdat de kring rond was. Een coöperatief dus. Ze waren samen verantwoordelijk. Op die manier was er meer

opbrengst. Natuurlijk was het op vrijwillige basis. De bedoeling van onze bezoeken aan de dorpen was de mensen te helpen, aan te moedigen om beter, schoner en gelukkiger te leven. Het evangelie bood daartoe de inspiratie!

Om dit hoofdstuk over het leven van een broussepater af te sluiten: nog dit verhaaltje.

Op de missie zelf was er een materniteit, gerund door de Zusters van Sint-Vincentius (van Sint Denijs-Westrem). Maandelijks waren er vijftig tot zestig geboorten. De moeders kwamen te voet aan, soms van heel ver, en verbleven er een paar weken. De materniteit beschikte over meerdere logeerkamers met cementen vloeren, waar ze konden overnachten. Elke vrouw had haar eigen slaapmat mee uit gedroogd en gevlochten riet: dat was hun bed! En ieder vrouw kookte haar eigen potje. Wanneer de bevalling en de rustperiode voorbij waren trokken ze huiswaarts, fier als een pauw: een grote kom met het persoonlijk bezit op het hoofd, en de baby op de rug gebonden. Het probleem was de afstand. Er waren er die van honderd kilometer ver moesten komen. Aangezien ik elke maand op reis was in een van de drie richtingen had ik altijd passagiers mee. Tijdens de heenreis waren dat moeders met hun baby's, en bij de terugreis waren het zwangere vrouwen. Onderweg moesten we soms overnachten omdat ik er mijn werk als reispatroon deed, maar dat vormde geen enkel probleem. De bevolking is zeer gastvrij. Men vond wel altijd een plaats om te overnachten.

Eens was ik op terugreis naar de missie. Ik had nog twee plaatsen te bezoeken: dus nog twee overnachtingen. Ik had de vrouw van de directeur van de school van Lubunga mee (honderd kilometer van de missie verwijderd). Ze vergezelde haar oudste zoon die zou beginnen aan zijn middelbare studies en in het internaat zou verblijven, op de missie in Katende. We kwamen aan een zijweg: daar stonden drie zwangere vrouwen die ons deden stoppen “pater, mogen we mee naar Katende?” Maar mijn auto was al vol: ik had al twee zwangere vrouwen mee plus de vrouw van de directeur, haar zoon en haar zus, om bij de terugkeer niet alleen te zijn. Ik zei: “Het spijt me echt, maar ge ziet toch zelf dat er geen plaats mee is.” “Pater”, zei de vrouw van de directeur: “Wij maken plaats: wij zullen te voet verder gaan”. Haar zoon maakte een grimas van ergernis, maar zij stootte hem aan: “Ge ziet toch dat die mensen miserie hebben...” Met drieën stapten ze uit, en met hun bagage gingen ze verder: nog vijftig kilometer! Ik had geen woord gezegd, maar als ik er nu nog aan denk, springen me de tranen in de ogen. We zijn niet voor niets naar Kongo gegaan, het was de moeite waard. Wij mogen de pluimen niet op onze hoed steken: het is de Geest van God, de Geest van liefde, die dat alles bewerkt. Jezus sprak vaak over het Rijk Gods op aarde: dat is het, en wij hebben mogen meewerken aan zijn komst. We zagen het gebeuren!

Wordt vervolgd

Artikel verschenen in **het 't Scheldt** in de column Kogelvis op 27 juni 2025. De inleiding van het oorspronkelijk artikel is lichtjes ingekort.

BREAKING: Vandaag 60 jaar geleden verdween een helikopter met een bemanning van het Belgische leger en waarom Pieter De Crem een held is

Het begint altijd met oorlog zo lijkt het wel. We spreken 27 juni 1965. We spreken Congo.

Het zijn de jaren van de 'Congocrisis'. Sinds de liquidatie van Lumumba verzeilde Congo in die crisis die jaren zou duren.

Op 24 november 1965 zal Mobutu Sese Seko een staatsgreep plegen. Hij zal dan president Joseph Kasavubu afzetten.

Enkele maanden voor deze staatsgreep gebeurt het drama waarover we het vandaag willen hebben.

Nonnetjes

In de maanden voor de machtsgreep van Mobutu gijzelen Simba-rebellen een aantal Belgische zusters. Huurlingen van ene Bob Denard willen de zusters uit de klauwen van de rebellen bevrijden en roepen de hulp in van FATAAC, de Force Aérienne Congolaise. Op 26 juni 1965 kunnen de huurlingen 19 vrouwen redden waaronder 15 kloosterzusters.

FATAAC coöperiert met het Belgische leger en drie Belgische soldaten krijgen een dag later het bevel met een helikopter van de Force Aérienne Congolaise de zusters te gaan halen.

We spreken van een bananenhelikopter, een afdankertje van het Amerikaanse leger geschonken aan de Force Aérienne Congolaise, een Piasecki H-21 B.

Aan boord drie koene ridders:

Piloot: R. JACOBS

Co-piloot: F. ALLAEYS

Boordmekaniker: R. BORDON

De helikopter met identificatienummer FG 378 stijgt op vanuit Stanleystad, het huidige Kisangani,

met bestemming Buta.

De bemanning meldt echter dat er slecht weer is en wil terugvliegen naar Stanleystad.

Hun laatste woorden: "See you in 20 minutes in Stanleyville". De helikopter komt nooit aan.

Er worden zoekacties opgezet.

Er wordt niets gevonden.

Thuis in België vernemen familieleden van de 3 bemanningsleden koudweg via een artikeltje in de krant dat de 3 soldaten 'vermist' zijn. De families van de vermiste militairen krijgen niet de minste hulp noch ondersteuning vanuit defensie om het vreemde gebeuren een plaats te geven.

In het Belgische leger van die tijd ontstaat grote frictie op het moment dat de legerleiding beslist de zoekactie te stoppen rond 1967.

Het Belgische leger van die tijd laat haar drie soldaten gratuit in de steek, zo vinden velen. Een van de bevelhebbers van de drie soldaten verlaat gedesillusioneerd het leger.

In 1969 worden de drie bemanningsleden dood verklaard.

Rond de verdwijning van de helikopter ontstaan mythische verhalen. Werden ze neergeschoten door rebellen? Kreeg de helikopter motorpech? Kwam de helikopter in noodweer terecht en stortte hij neer? Verdwenen de drie met Congolese diamanten om elders in de wereld een nieuw leven op te bouwen? Alsof het een script voor een film is.

Een oudgediende van het leger, ex-luchtmachtpiloot Poly Stevens, kon het verhaal van de verdwijning van de helikopter niet laten rusten. Hij vloog na zijn carrière bij het leger nog vaak naar Afrikaanse bestemmingen in opdracht van de VN. Hij deed iets uitzonderlijks. Hij begon vanaf de jaren 1995 zijn vele Afrikaanse contacten aan te spreken, vooral de Pygmeeën uit de streek waar vroeger zoekacties waren geweest. In 2005 duiken er geruchten op dat er op drie

marsdagen van het stadje Banalia mogelijks wrakstukken van een helikopter zouden liggen. Poly Stevens kreeg toen de briljante ingeving fototoestelletjes uit te delen aan de lokale bevolking om een foto te nemen van de wrakstukken als ze deze zouden tegenkomen in de jungle. Stevens zou dan later de fototoestellen oppikken en de foto's ontwikkelen.

Succes

De actie van Poly Stevens kent een onvermoed succes. Hij krijgt op een bepaald moment foto's in handen van iets wat lijkt op een helikopterwrak. De foto's worden voor analyse naar het helikopterbedrijf PIASECKI gestuurd. Daar wordt bevestigd dat het foto's van een wrak van een H21 helikopter zijn.

We zijn ondertussen wel... 40 jaar na de verdwijning.

We zijn ook jammer genoeg in de ambtstermijn van André Flahaut (1999 tot 2007) als minister van Defensie. Hij wordt langs alle kanten bevraagd om de vindplaats die Poly Stevens in kaart bracht te gaan onderzoeken. Hij maakt er zich vanaf met het goedkope excuus dat het te gevaarlijk is voor Belgische militairen om in de jungle te gaan zoeken.

Pieter De Crem

Op 21 december 2007 wordt Pieter De Crem minister van Defensie. Hij wordt op de hoogte gebracht van het helikopterverhaal en de vraag van het Belgische leger om de gevallen strijdmakers te mogen gaan zoeken. Flahaut zou gezegd hebben dat Belgische militairen niet mogen opereren in de jungle omdat een militair steeds binnen de 24 uur in een ziekenhuis terecht moet kunnen. De vindplaats van Stevens was zo ver van de bewoonde wereld (op 300 kilometer van Kisangani) dat er geen garantie was op een ziekenhuis. Volgens bepaalde bronnen zou

De Crem dan gezegd hebben, “als er geen ziekenhuis is, dan nemen we er één mee”. In 2009 krijgt het leger de toestemming om een grote en langdurige expeditie op te zetten. De expeditie krijgt de naam “Buta 65”.

4 december 2010.

Vanuit de jungle bericht het “2e Bataljon der Commando’s (2CDO)” dat de expeditie de vindplaats van de helikopter heeft gevonden. Van de bemanning en van een groot deel van de helikopter is geen spoor meer. Er worden lege kogelhulzen gevonden. Gesmolten onderdelen van bakeliet doen vermoeden dat er brand is geweest in de helikopter. De brand deed de kogels ontploffen.

Exact 45 jaar na de verdwijning gaan militairen in het midden van de jungle in een vierkant staan rond een teruggevonden onderdeel van de helikopter en brengen stilzwijgend groet en hulde aan hun omgekomen strijdmakkers (zie foto boven dit artikel).

De helikopterbasis in Koksijde werd eerder op 1 februari 1989 genoemd naar ADJ VI Frans Allaey. De basis kreeg de naam: “Basis Adjudant Vlieger Frans Allaey”. Op zich bijzonder, want Allaey was de co-piloot, terwijl Jacobs de piloot was. Allaey was echter een jongen vanuit de omgeving Koksijde en de basis koos ervoor om met de naamsgeving het lokale element te verankeren.

27 juni 2025

Zestig jaar na datum werd een herdenking georganiseerd op de basis van Koksijde.

De échte held

Onze titel refereert naar De Crem als 'held'. Dat is een boutade uiteraard. De échte held in dit verhaal is de man die zei dat in Afrika niets verloren gaat als je niet wil dat het verloren gaat, met name Poly Stevens. Puur door intellect en wilskracht motiveerde hij uiteindelijk

een gigantische ketting aan mensen, overheden en instellingen om te doen wat juist was: op zoek gaan naar drie vermiste militairen.

De daemonen van Congo

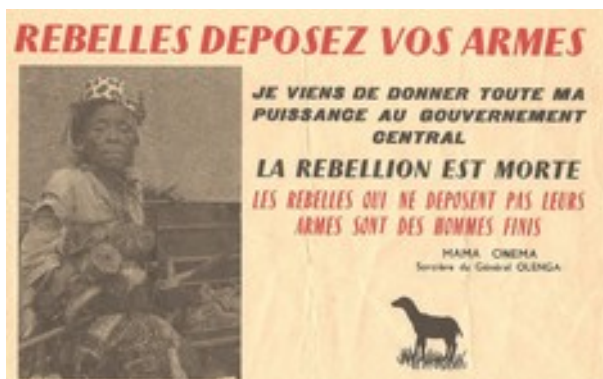
Nog een voorbeeld van hoe de Congolese bevolking zich moeilijk bevrijdt uit de greep van de daemonen die nog in heel veel landen van Afrika in de weg staan van voorspoed en welvaart. In dit geval : bijgeloof.

Ook van Mobutu is het geweten dat hij een persoonlijke tovenaars had. Naar mijn ervaring in Congo en ook volgens de schrijver Bofane, in het boek besproken in het vorige nummer, is daar tot hertoe weinig of niets aan veranderd. De tovenaars hebben doorheen heel de periode van Congo-Vrijstaat en Belgisch Congo dwars gezeten tegen de sterkere machten die hun eigen invloed verzwakte : buitenlandse administratie en missies. Ze blijven voor anarchie en misbruiken zorgen.

Een ander daemoon is de absolute trouw aan de enge stam. Trouw die zich onder alle opeenvolgende Presidenten onder andere heeft geuit in een grenzeloos uitbuiten ten gunste van de stamgenoten van de schatten van het land, ten nadele van de stammen die niet aan de macht waren en van de kleine man overgelaten aan zijn precoloniaal lot, zowel in de steden als in de "brousse".

Over de algemeen heersende corruptie zullen we hier niet uitwijden gezien het helaas in heel de wereld (en nu zelfs in de Verenigde Staten van Amerika) welig en openlijk teelt.

Luc Dens

De Union Minière du Haut-Katanga, de motor van de koloniale economie

Pierre Van Bost

Volgens antikolonialisten zou de kolonisatie de Congolezen niets opgebracht hebben. Integendeel, de Belgen zouden de natuurlijke rijkdommen van het land geplunderd hebben. Sommigen gaan zelfs zover de Union Minière du Haut-Katanga ervan te beschuldigen tientallen miljarden frank te hebben gestolen.

Dit is niet de mening van de heer Kalala Budimbwa, ingenieur en directeur bij Gécamines, die in een in 2006 gepubliceerde studie schreef:

*"Tijdens de koloniale periode heeft het goed beheer van de mijnsector de kolonie niet alleen in staat gesteld om een aanzienlijke transfert van dividenden naar de metropool te doen, maar het heeft ook bijgedragen aan het begin van de opbouw en aan de verbetering van de levensomstandigheden van de Congolezen... De sociale en transportinfrastructuren kenden een goede ontwikkeling en globaal genomen bedroeg het BBP in de jaren 1960 ongeveer 400 USD. Het land stond goed gerangschikt onder de ontwikkelingslanden."*¹

Van zijn kant schreef George Moulaert in het voorwoord van zijn memoires "Twintig jaar Kilo-Moto"², gepubliceerd in 1950, het volgende over de kritiek op de kolonie door mensen met weinig of geen kennis van de Afrikaanse realiteit:

Camille Coquillhat in palaver bij Mata-Buike, volgens een compositie van Léon Aubry, gebaseerd op documenten van Camille Coquillhat.

Uittreksel uit een blad van het "Atlas de Géographie" van M.G. Alexis. Het centrum van het afrikaans kontinent is nog "onbekend land"

"De eerste de beste ziet wat er ontbreekt in Congo, maar ziet niet waar we vandaan komen en wat er bereikt is..."

Om oprecht en eerlijk te waarderen wat er bestaat, wat er vandaag te zien is, moet men de beginsituatie in gedachten houden. Hoeveel van degenen die oordelen, hebben over de pioniers gelezen en kennen die beginsituatie ?

Deze beoordelingen missen elke grond omdat ze gebaseerd zijn op onwetendheid over hoe het er in het verleden aan toe ging en onbekendheid met de plaatselijke omstandigheden.

De kolonials kunnen niet aanvaarden dat hun lastig en moeilijk werk het onderwerp wordt van een overhaast oordeel door onbekwame mensen. Dergelijke oordelen zijn over het algemeen een teken van overdreven en valse sentimentaliteit...

Paradoxaal genoeg zou men kunnen zeggen dat de grote realisaties die bezoekers vandaag de dag zien maar die over weinig of geen documentatie beschikken, eerder in het nadeel van de

² Moulaert George

Vingt années à kilo-Moto 1920-1940
Charles DESSART, Editeur, 1950

pioniers pleiten, omdat deze bezoekers vanzelfsprekend tot de conclusie komen dat het uitgangspunt niet zo primitief of moeilijk was als vaak wordt beweerd.³

Dat zijn overwegingen van gezond verstand die door velen worden over het hoofd worden gezien.

Laten we de rol van Union Minière du Haut-Katanga in de economische en sociale ontwikkeling van Belgisch Congo eens nader bekijken³.

In Congo, een onontgonnen land voor de komst van de Belgen, moest alles nog opgebouwd worden: een communicatie-infrastructuur ontwikkelen: spoorwegen aanleggen, waterwegen uitrusten, een wegennet aanleggen, een luchtwegennet uitbouwen, draadloze telegrafienetwerken; de bodem en ondergrond opwaarderen door de landbouw te ontwikkelen, niet alleen om de bevolking te voeden, maar ook om exporteerbare goederen te produceren, mijnen en aanverwante industrieën opstarten; verwerkende industrieën ontwikkelen...

De fetisjisten, een bron van problemen in Congo. Foto gestuurd naar Illustration Congolaise door Dr. Kellesberger, van het Protestantse Zendingsziekenhuis in Bibanga (Lomami) (Ill. Congolaise, 1928).

Cette feuille de 1905 montrant les divisions de terres concédées à des compagnies de charte. (Mvt Géo du 12/12/1905)

1) Le territoire de la Compagnie, attribué au Roi par décret du 8 mars 1890.
2) Le territoire de la Compagnie du Haut-Congo, concédé par décret du 10 mars 1890.
3) Le territoire de la Compagnie du Congo, attribué au Roi par décret du 10 mars 1890.
4) Le territoire de la Compagnie du Congo, attribué au Roi par décret du 10 mars 1890.
5) Le territoire de la Compagnie du Congo, attribué au Roi par décret du 10 mars 1890.
6) Le territoire de la Compagnie du Congo, attribué au Roi par décret du 10 mars 1890.
7) Le territoire de la Compagnie du Congo, attribué au Roi par décret du 10 mars 1890.
8) Le territoire de la Compagnie du Congo, attribué au Roi par décret du 10 mars 1890.
9) Le territoire de la Compagnie du Congo, attribué au Roi par décret du 10 mars 1890.
10) Le territoire de la Compagnie du Congo, attribué au Roi par décret du 10 mars 1890.

Landkaart uit 1905 met daarop de stukken land die aan charterbedrijven zijn toegekend.

(Mvt Géo du 12/12/1905)

Toen Leopold II aan zijn koloniale onderneming begon, bestond niets van dit alles. In 1960, bij zijn onafhankelijkheid, was Congo het meest ontwikkelde land in zwart Afrika. Hoe was dit mogelijk en met welke middelen?

Volgens het Koloniaal Charter waren de financiële middelen van Congo gescheiden van die van België en was het niet België, en dus niet de Belgische belastingbetaler, die de ontwikkeling van Congo betaalde. Congo financierde zichzelf dankzij de inbreng van privékapitaal, dat het mogelijk maakte om de landbouw- en mijnrijdommen van het land te ontwikkelen.

Het ontwikkelen van nieuw land vereist aanzienlijke investeringen. Noch Koning Leopold II, noch de Onafhankelijke Staat beschikten over de nodige fondsen voor een dergelijke onderneming. Daarom deed de Koning een beroep op privékapitaal om de in gebruik name en ontwikkeling van zijn grondgebied te financieren. Als garantie en vergoeding voor het geïnvesteerde kapitaal kende de staat de investeerders

“privileges” toe, waaronder de volledige eigendom van uitgestrekte landgoederen. Door een slimme economische zet van Leopold II kreeg de Staat een aantal dividendaandelen gelijk aan het aantal uitgegeven kapitaalaandelen, waardoor de EIC en de Belgische Kolonie vervolgens de helft van de winst van deze ondernemingen kregen. De Staat ondertekende een verdrag of charter met deze vennootschappen waarin de rechten en plichten van beide partijen werden vastgelegd. Zo gaf Leopold II aan de in België opgerichte privébedrijven het recht om uitgestrekte gebieden te ontginnen, exploratie naar mineralen te verrichten, landbouw te ontwikkelen en transport te organiseren. In sommige gevallen, en altijd in ruil voor royalty's,

³. Van Bost Pierre - L'héritage des banoko - Un bilan de la colonisation -

voegden deze ondernemingen aan hun handels- en andere activiteiten de oprichting van een embryonaal bestuur toe.

De eerste chartermaatschappij is de *Compagnie du Congo pour le Commerce et l'Industrie*, ook bekend als "la Douairière", opgericht in 1887 door Albert Thys, ordonnansofficier van koning Leopold II. Het doel was de aanleg van de spoorweg die Matadi met de Stanley Pool moest verbinden. Het bedrijf richt vervolgens verschillende dochterondernemingen op. Vanaf 1888 sticht ze de Société anonyme belge pour le commerce du Haut-Congo, verantwoordelijk voor de exploitatie van de natuurlijke rijkdommen van het Congobekken, waaronder rubber, de belangrijkste bron van rijkdom in die tijd. Aanvankelijk beperkte deze onderneming zich tot het kopen van rubber van de inheemse bevolking, maar vanaf 1893 verleent de staat haar grote concessies waardoor ze een waar handelsmonopolie kan vestigen in Kasai, op de oevers van de Ubangi en op bijna alle oevers van Midden-Congo.

Rond 1890 was Katanga nog steeds niet bezet door de Onafhankelijke Staat Congo en de zeer imperialistische Engelsman Cecil Rhodes had expansionistische plannen met dit uitgestrekte gebied en organiseerde er expedities om het in bezit te nemen. Geconfronteerd met dit gevaar onderhandelt de koning met Thys over de oprichting van de Compagnie du Katanga, een

De komst van de spoorweg in Elisabethville in 1910, aangebracht door honderden zwarte armen.

(Document UMHK)

andere charter bedrijf met als opdracht met gewapende expedities in naam van de staat Katanga te bezetten en om de rijkdommen ervan te exploreren. Het krijgt het recht om de ondergrond van het land voor 99 jaar uit te baten. De Compagnie du Katanga, opgericht op 15 april 1891, nam ook de organisatie van een politiemacht op zich.

In 1902, bij de oprichting van de Compagnie des Chemins de Fer du Congo Supérieur aux Grands Lacs Africains, wordt hetzelfde principe toegepast: de Compagnie stemt ermee in de aanleg van een spoorweg in Congo te financieren en deze na voltooiing uit te baten; als tegenprestatie verkrijgt ze bij overeenkomst grond- en mijnrechten over uitgestrekte gebieden in de oostelijke provincie.

De ontwikkeling van de Congolese mijnindustrie kon alleen plaatsvinden op stevige technische, economische en sociale fundamenteen die vanaf nul moesten worden opgebouwd. De industrie had grote hoeveelheden kapitaal nodig voor apparatuur voor ertswinning en -verwerking. Financiële groepen namen het risico om te investeren in deze verre en nog onbekende gebieden. Ze had communicatieroutes nodig om zich ten ontwikkelen en haar producten af te voeren. Ze leverde dus een grote bijdrage aan de ontwikkeling van spoor-, rivier- en wegennetwerken. Ze had energie nodig, dus bouwde ze haar eigen waterkrachtcentrales. Ze had geschoolde arbeidskrachten nodig, dus leidde ze de mensen op die ze nodig had.

Een historisch document : de opstart van de "Mine de l'Etoile". Foto genomen op 27 april 1910. (Cliché H. Bombeeck – Ill. Congolaise 1926)

De mijncentra worden al snel attractiepolen die de oprichting van nevenindustrieën, ambachtelijke bedrijven, veehouderijen en boerderijen in de hand werken.

Wat de Union Minière du Haut-Katanga betreft, deze wordt in 1906 opgericht om de mineralen van Katanga te ontginnen. Het bedrijf ontstond uit de fusie tussen de Belgische financiële groep Société Générale de Belgique en het Britse bedrijf Tanganyika Concessions Limited van Robert Williams. Het startkapitaal bedraagt 10 miljoen frank, vertegenwoordigd door 100.000 aandelen, waarvan de helft wordt onderschreven door de Generale Maatschappij en de helft door de Britten. Bovendien worden 100.000 dividend-aandelen gegeven aan het Comité Spécial du Katanga (CSK), een orgaan dat in 1900 is opgericht om in partnerschap de gronden te beheren die eigendom waren van de staat en die welke waren toegekend aan de Compagnie du Katanga. Door dit principe ontvangt de staat een aanzienlijk deel van de winsten van de mijnen die hij in concessie had gegeven. Het doel van de UMHK is de uitoefening van de mijnbouwrechten en andere bijkomende rechten haar door de CSK toegekend om de ontwikkeling van de bodemschatten en de ondergrondse rijkdommen van Katanga te verzekeren. De maatschappij is gemachtigd om industriële ondernemingen op te richten die kunnen bijdragen tot de economische ontwikkeling van de mijnstreek van Katanga en, in het bijzonder, spoorwegen.

De fabrieken van Lubumbashi die de koper produceerden van de UMHK

(Document UMHK)

De ontginning begon met de mijn Etoile du Congo, dicht bij de grens met Rhodesië en op 12 km van de Lubumbashi-rivier, waar een kopersmelterij zou worden gebouwd. Het duurt echter tot de komst van het spoor uit Rhodesië in september 1910 voordat de uitrusting nodig om de smelterij op te bouwen kan worden aangevoerd. Deze wordt opgestart in 1911. Op 22 juni 1911 wordt 1000 ton koper via Beira in Mozambique naar Europa verscheept. Helaas bedraagt de kostprijs van dit UMHK-koper, geleverd aan Antwerpen, ongeveer het dubbele van de wereldprijs.

Om de productiekosten te drukken, wordt besloten om in Lubumbashi een batterij cokesovens te bouwen om steenkool, aangekocht bij

de kolenmijnen van Wankie in Zuid-Rhodesië, om te zetten in cokes. De eerste lokale cokes wordt geproduceerd op 6 december 1913.

De vestiging van de fabrieken van de Union Minière in de buurt van de Lubumbashi-rivier wordt de bakermat van een grote stad, de toekomstige hoofdstad van Katanga, die Elisabethstad wordt gedoopt, nu Lubumbashi.

De Eerste Wereldoorlog treft Union Minière midden in haar groeiperiode. Toch kan ze voldoen aan de steeds toenemende vraag van de geallieerde munitiefabrieken dankzij de levering van uitrusting uit Engeland en de Verenigde Staten

Na de oorlog verloopt de terugkeer naar een vredeconomie niet zonder problemen. De Belgische frank deprecieert sterk, wat een

Onder de titel "Le Nouvel 'Ougrée' katangais" presenteerde "L'Illustration Congolaise" van 1 december 1928 deze prachtige opname van de UMHK-fabrieken in Panda.

invloed heeft op de kostprijs van koper als gevolg van de gestegen kosten voor bevoorrading, materialen en transport. Bovendien is er een overschot aan koper op de wereldmarkt, waardoor de prijs daalt en de meeste producenten ter wereld hun mijnen sluiten.

In plaats van het voorbeeld te volgen van andere producenten die hun mijnen sloten en hun personeel ontsloegen, besluit Union Minière op dat ogenblik, met de steun van de Generale Maatschappij van België, te blijven investeren met het oog op een verdubbeling van haar productie, de enige manier om de kostprijs te doen dalen.

Dankzij doortastende maatregelen midden in de crisis stijgt de koperproductie tot 30.500 ton in 1921 en tot 43.400 ton in 1922, en Union Minière sluit haar balans af met winst, ondanks het feit dat de koperprijzen hun laagste peil bereiken.

In 1922 begint de ontginning van koper-kobaltertsen. Om deze ertsen te verwerken, wordt in 1924 in Panda een elektrische kobaltoven gebouwd. De productie van kobaltlegeringen, die in het eerste jaar bijna 1000 ton bereikt, stijgt tot bijna 3000 ton in 1929.

Voor de voorbereiding van het erts en de metallurgie wordt in 1927 in Panda-Likasi een enorm industrieel complex opgericht en in 1929 wordt in Shituru een hydro-metaalverwerkende fabriek opgestart. De Shituru-fabriek is uitgerust met een thermische raffinagesectie, die tot doel heeft om kathodes om te zetten in verhandelbare producten en koper te leveren met een zuiverheid van meer dan 99,95%, bekend als draadstaven.

Algemeen zicht van de fabrieken van UMHK in Jadotville-Shituru

(Document UMHK)

Het industriële complex van Panda wordt in 1927 voltooid met een grote centrale werkplaats, een gieterij, een werktuigen werkplaats, een koperslagerij en een afdeling mallen. In 1929 wordt in Panda ook een onderzoeks- en experimenteerafdeling opgezet.

De elektrolyse van koper vereiste enorme hoeveelheden elektrische energie en daarom bouwt de Union Minière een waterkrachtcentrale op de Lufira bij de Cornet watervallen in Mwadingusha.

De hydro-metaalverwerking vereist eveneens grote hoeveelheden chemische producten. Daarom geeft de UMHK in 1929 een dochteronderneming, de Société Générale Industrielle et Chimique du Katanga (Sogechim), de opdracht om een zwavelzuurfabriek te bouwen in Jadotville-Panda, evenals een hydrolysefabriek die verzuurde palmolie produceert, gebruikt als reagens in de flotatie-installatie (waterzuivering).

Op 29 oktober 1929 crasht de beurs van New York. De golven ervan verspreiden zich als een tsunami over de wereldeconomie. De grondstofprijzen kelderen en de voorraden lopen op. Congo wordt hard getroffen door deze economische crisis van de jaren 1930. Een trieste herinnering. Bij UMHK zijn bijna alle mijnen gesloten. Men beperkt zich tot wat nodig is om de fabrieken te bevoorraden. In Jadotville worden de concentratiefabriek en de nagalmoven gesloten. De kobaltovens worden van 1930 tot 1936 volledig stilgelegd. De koperproductie, die in 1930 bijna 130.000 ton had bereikt, daalt tot 54.000 ton in 1932.

Het aantal Europese werknemers bij de mijnbouwonderneming daalt van 2.771 in 1929 tot 437 in juli 1933, terwijl het aantal Congolese arbeiders in diezelfde periode daalt van 17.000 tot 4.300.

De Delcommune dam maakt nuttig gebruik van de Zilo kloven op de Lualaba rivier. Het is een boogdam van ongewapend beton, 72,5 m hoog en 162 m lang aan de top. Hij houdt een meer van 200 km² in stand met een nuttige reserve van 2.300 miljoen m³ en voorziet een elektriciteitscentrale van 108.000 kW die in 1953 in gebruik werd genomen (UMHK).

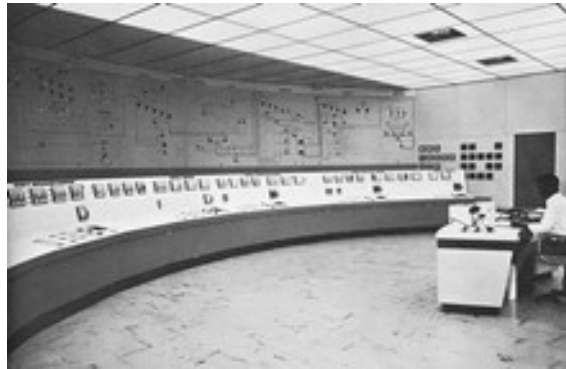
Deze vreselijke periode duurde erg lang en pas in 1937-38 kan de mijnafdeling een activiteit van betekenis hervatten.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog neemt de strategische behoefte aan koper sterk toe en de Union Minière ziet het als haar taak om de leveringen zoveel mogelijk te versnellen. Alle afdelingen gaan aan de slag en de afdeling Mijnbouw verhoogt de productie van kopererts en vooral van kobalt. In 1945 wordt 160.000 ton koper en 2800 ton kobalt geproduceerd.

Omdat de behoefte aan elektriciteit blijft groeien, wordt na de Tweede Wereldoorlog een uitgebreid programma opgezet: tussen 1945 en 1956 bouwt de UMHK achtereenvolgens de Bia-centrale op de Lufira en de Delcommune- en Le Marinel-centrales op de Lualaba, waardoor het geïnstalleerd hydro-

elektrisch vermogen 520.000 kW bedraagt. Een netwerk van hoogspanningslijnen voorziet niet alleen de installaties van de Union Minière van stroom, maar ook de spoorwegen, openbare diensten en inwoners en privébedrijven in Katanga. Er worden ook aanzienlijke hoeveelheden elektriciteit geleverd aan Rhodesië vanuit de centrale van Le Marinel via een hoogspanningsverbinding van 220.000 volt.

In de jaren 1950 begint de UMHK met de ontginning van nieuwe sites in de buurt van Kolwezi en bouwt ze een nieuwe hydro-metaalverwerkingsfabriek voor koper- en kobaltproductie op de oevers van de Luilu-rivier,

De Luilu koperfabriek, gebouwd aan het einde van het koloniale tijdperk en in gebruik genomen in 1960, was volledig geautomatiseerd. Hier zie je een indrukwekkend beeld van de controlekamer. (UMHK)

op enkele kilometers van Kolwezi.

Deze volledig geautomatiseerde fabriek wordt in 1960 in gebruik genomen.

De Union Minière exporteert haar productie naar alle wereldmarkten. In 1957 produceert de onderneming 240.280 ton koper en 8.115 ton kobalt. De uitvoer van koper heeft een waarde van ongeveer 7.500 miljoen frank, of ongeveer 31% van de totale uitvoer van Congo. Voor kobalt bedragen de cijfers respectievelijk 1.464 miljoen frank en 6,10%

De onderneming leverde een belangrijke bijdrage aan de ontwikkeling van de kolonie door de aanzienlijke bedragen die ze in de Congolese schatkist stortte. In de tien jaar voorafgaand aan de onafhankelijkheid van het land bedroegen deze

Mooi algemeen beeld van de fabrieken in Lubumbashi, circa 1960. De schoorsteen is 150 meter hoog en de slakkenberg, van de top waarvan de foto is genomen, bevat meer dan 6.000.000 ton slakken. (UMHK)

bedragen in totaal 25 miljard frank, wat afhankelijk van het jaar 20 tot 25% van de inkomsten van Belgisch Congo vertegenwoordigde. Deze bedragen waren afkomstig van uitvoerrechten, waarbij elke ton uitgevoerd koper zwaar werd belast, winstbelasting, invoerrechten en lokale belastingen. Bovenop de belastingen en taksen betaalde het bedrijf royalty's voor de mijnbouw aan het Speciaal Comité van Katanga, hetzij in de vorm van dividenden op de aandelen die gratis aan de staat werden gegeven in ruil voor de concessie, hetzij in de vorm van statutaire royalty's. Voor het boekjaar 1959 betaalde de onderneming meer dan één miljard frank, waarvan twee derde naar de Staat ging.

Opgemerkt dient te worden dat in de resultaten van de onderneming het aandeel dat aan de publieke sector werd toegewezen groter was dan het aandeel dat voor de particuliere sector was voorbehouden; de verdeling voor de afgelopen jaren was ongeveer 65% voor de publieke sector en 35% voor de particuliere sector. Het voor de particuliere sector gereserveerde deel werd verdeeld tussen de groot-aandeelhouders, SGB en Tanganyika Concessions Ltd, en de kleine spaarders die 53% van de aandelen van het bedrijf in handen hadden.

Wordt vervolgd

Op de Boekenplank

Kongo korset

Herlinde Leyssens

Een recensie door Guido Bosteels

Een originele en frisse verschijning op de boekenmarkt, dat is het recent verschenen boek van Herlinde Leyssens "Kongokorset" (Uitgeverij VRIJDAG, Antwerpen). Zo iets wordt met genoeg bekeken, temeer als het gaat over een onderwerp dat ons van nature nauw aan het hart ligt : de prille jaren van het Belgische avontuur aan de evenaar. Daarbij ontdekken wij meteen de eersteling van een auteur bij wie het schrijven blijktbaar in het bloed zit.

Zij brengt ons het geromanceerde levensverhaal van een zekere Gabrielle Deman, die zij ons voorstelt als de eerste Europese vrouw die – in 1904 – Congo doorreisde heeft. Voor iemand uit de burgerij kan dat wel kloppen, maar vrouwen van religieuze status waren er van veel vroeger, zoals de Zusters van Liefde, die al in 1897 van Matadi naar Mikalayi gereisd waren, en dat in een tijd toen de spoorlijn Matadi-Leopoldstad nog maar 10 kilometer lang was, zodat de wakkere nonnen genoodzaakt waren dat traject langs de akelige karavaanroute te doorlopen. Dan spreken we nog niet van de protestantse zendelingen die wellicht nog heel wat vroeger ter plekke gearriveerd waren.

Deze Gabrielle is niet de eerste de beste : zij stamt om te beginnen uit een select milieu : haar vader, Edmond Deman, is uitgever en animator van een lees- en discussieclub waar heel wat opmerkelijke personages over de vloer komen : Maurice Maeterlinck, Emile Verhaeren, Fernand Khnopff, Theo Van Rysselberghe, Félicien Rops, om er maar enkele te noemen. Daarbij is zijzelf ook een meisje met ambitie : ze wil zich inwijken in de wetenschappen en ook Afrika speelt in haar hoofd.

Een en ander valt in de plooi als op een dag in het kantoor van vader Deman een briljante jonge officier over de drempel komt, ene Albert Sillye, die reeds twee diensttermijnen in Congo-

Vrijstaat achter de rug heeft. Het vervolg laat zich raden : onze Gabrielle verliest er meteen het hoofd bij en het komt al snel tot een verloving. Na een korte vrijage moet Albert zijn dienst in Afrika hervatten, wat resulteert in zo'n 300 tedere brieven... die onze auteur weet te ontdekken in het Afrikamuseum te Tervuren.

Maar op 2 juni 1904 is het eindelijk zover ; het pas gehuwde paar scheept te Antwerpen in op de "Anversville" richting Boma. Vandaar zal zij als eerste Europese vrouw heel de Congokolonie doorkruisen. Na een oponthoud in Dakar (om paarden op te laden) komt het jonge paar op 15 juli in Boma aan. Het verdere traject is helemaal klassiek en klinkt ons vertrouwd in de oren: via Leopoldstad, Coquilhatstad, Stanleyville, Ponthierville, Kasongo, tot aan het Tanganyikameer.

Opvallend is hoe de jonge vrouw zich snel in deze totaal nieuwe, koloniale atmosfeer integreert, zich een opinie vormt... en ook niet spaarzaam is met kritische commentaar over haar landgenoten. In de tweede helft van juli 1905 heeft ze het geluk moeder te worden van een dochtertje, Aline. Een memorabele gebeurtenis is tenslotte nog een bezoek van gouverneur-generaal Wahis.

17 oktober 1907 betekent het einde van het Afrikaanse avontuur. : "Afrika drukte zijn definitieve stempel op mij... Alle flarden en figuren die ik in mij droeg draaiden als een carrousel aan mijn geestesoog voorbij. Na de langste zomer uit mijn leven nam ik mij voor te genieten en te aanvaarden."

Het boek levert ons ettelijke honderden pagina's boeiende lectuur op, waarin de levensomstandigheden in de eerste jaren van de 20ste eeuw, zowel in het Brussels burgerlijk milieu als aan de oevers van de Congostroom op beeldende wijze tot nieuw leven worden gewekt. We houden er wel rekening mee dat we met een geromanceerde biografie te doen hebben, maar we laten ons graag meeslepen door een overvloed aan typische details in het verhaal die niet anders dan authentieke koloniale belevenissen kunnen zijn.

*Herlinde
Leyssens*

Uitgever: Vrijdag, Uitgeverij

Auteur: Herlinde Leyssens

Nederlands Paperback 9789460016530

08 mei 2018 423 pagina's

Het bezoek van Koning Albert I aan Belgisch Congo, 1928. Tussen propaganda en realiteit.

Piet Clément, dokter in de geschiedenis

Een recensie door Guido Bosteels

We kregen de gelegenheid om een opmerkelijke studie te lezen van een doctor in de geschiedenis, Piet Clément, waarin hij ons een heel persoonlijke kijk geeft op het allereerste bezoek van een van onze regerende vorsten, koning Albert I, vergezeld van zijn vrouw, koningin Elisabeth, aan de kolonie Belgisch Congo. Het was in 1928 en ze brachten er twee maanden door. Men krijgt de indruk dat deze onderzoeker het geluk had om het lijvige handgeschreven verslag (50 pagina's) over de bevindingen van deze vorst te hebben

ingekeken, een werk dat kostbaar bewaard is gebleven achter de muren van het Paleis van Brussel.

Wat we al wisten, en wat hier wordt bevestigd, is dat dit verslag ons een clair-obscur beeld geeft van de ervaringen van Koning Albert I tijdens zijn gedetailleerde rondreis door de kolonie, waarin hij vol lof is over het geleverde werk en de enthousiaste ontvangst die hij overzee kreeg, maar waarin de even ruimdenkende vorst punten van kritiek naar voren brengt met betrekking tot gevoelige punten van het betwiste tijdperk van de onafhankelijke staat die nog niet naar behoren waren verholpen.

Een van de belangrijkste observaties betrof de imperfectie van de arbeidsmarkt, die had geleid tot verplichte arbeid, een praktijk die duidelijk onverenigbaar was met de vrijheid van arbeid die werd afgekondigd in het Koloniaal Handvest van 1908. Deze situatie veroorzaakte een democratische crisis in verschillende regio's en deed pijnlijke herinneringen aan het rubberschandaal van de 19e eeuw herleven.

Het koninklijk bezoek in kwestie werd opgevat als een symbolisch gebaar om het nationale enthousiasme voor de koloniale onderneming aan te wakkeren, maar het was ook bedoeld om de Belgische koloniale aanspraken te versterken.

De belangrijkste prioriteiten van het beleid zijn duidelijk zichtbaar: transportinfrastructuur, de ontwikkeling van grote industriële bedrijven, missiewerk en sociale vooruitgang.

Het is duidelijk dat het verslag van de koninklijke reis de diepe bezorgdheid van de vorst over het welzijn van de Congolese bevolking uitdrukt. Deze bezorgdheid was er duidelijk op gericht de proletarisering van de inheemse bevolking te voorkomen en hen integendeel te verheffen tot onafhankelijke landeigenaars. Het was in deze context dat de Koning contact opnam met Albert Octave Louwers, die naam had gemaakt als fervent voorstander van de "paysannat", een systeem van landbouwontwikkeling gebaseerd op de zelfexploitatie van de inheemse bevolking. Helaas had deze A.O. Louwers een promotie tot gouverneur-generaal afgeslagen. Maar gelukkig, toen Albert I in 1934 plotseling overleed, was het Leopold III die de benoeming van Pierre Ryckmans erdoor wist te drukken, een man van formaat die zeker in de bepleite richting zou gaan.

Natuurlijk is er hier niet genoeg plaats om in te gaan op de uitzonderlijk rijke en complexe inhoud van de studie die hierboven al te beknopt werd geanalyseerd. Lezers die dieper op dit onderwerp willen ingaan, worden uitgenodigd om het artikel van 47 blz zelf te lezen, hetzij op de website van het Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis (ook in het Frans en het Engels)

<https://www.journalbelgianhistory.be/nl/journal/belgisch-tijdschrift-voor-nieuwste-geschiedenis-2007-1-2/bezoek-koning-albert-i-aan-belgisch>

hetzij op onze website onder : "Afrikagetuigenissen/documentatie/Belgisch Congo" :

<https://www.afrikagetuigenissen.be/wp-content/uploads/2025/06/BTNG-RBHC-37-2007-1-2-pp-175-221.pdf>

To quote: Piet CLEMENT, *Het bezoek van Koning Albert I aan Belgisch Congo, 1928. Tussen propaganda en realiteit.* , Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis 2007 1-2 , pp. 175-221

INTERNET – Eddy in Congo

Eddy Merveille

<https://eddyincongo.jouwweb.be/>

Deze website is een echte aanrader voor wie iets wil lezen over de toestand in Congo in recente tijden. Eddy Merveille reist heel Congo door en vertelt in een aangename schrijfwijze zijn wedervaren. Prachtige foto's illustreren de verhalen.

Luc Dens

*Eddy Merveille in
Kapolowe*

Bruce Gilley -King Hochschild's Hoax

De Amerikaanse auteur van "A case for colonialism", die de woke academische wereld op een schandalige wijze over zijn rug kreeg en zelfs met zijn familie moest gaan schuilen omdat hij durfde schrijven dat colonialisme misschien gunstige gevolgen heeft gehad voor de gecoloniseerde is ondertussen door een toleranter deel van de academische wereld in ere herstelt. Nu bijt hij nog verder van zich af door een vernietigend artikel te schrijven over de recente "bijbel" van de onbevoegde kritikasters van het kolonialisme. Deze "bijbel" is het boek King Leopold's Ghost geschreven door Adam Hochschild en die iedereen die niets van de geschiedenis van Congo weet nu als bron van de enige waarheid aanziet.

Her artikel van Bruce Gilley "King Hochschild's hoax" maakt korte metten van heel het boek van Hochschild. Niets ervan blijft overeind : duidelijke wetenschappelijke bronnen die Gilley aanhaalt tonen zonder enige twijfel aan dat alles in dat boek "Fake" is, een grootschalige en schandalige hoax dus.

Ik kan U ten zeerste aanraden dit niet al te lang artikel te lezen: elke geaarde Congo-fan zal zich daarna gesterkt voelen in zijn eigen versie van de geschiedenis van de EIC en van de rol die Leopold II daarin heeft gespeeld.

U kunt het artikel van Bruce Gilley op het internet lezen in het Engels :

<https://www.theamericanconservative.com/king-hochschilds-hoax/>

Op onze website Afrikagetuigenissen.be vindt u tevens een pdf-versie in het Engels en in het Nederlands (documentatie-documenten-EIC)

Luc Dens

Société des Ambianceurs et Personnes Elegantes

Te midden van de chaos en verpletterende armoede in de regio, houden de Sapeurs van Brazzaville (Republiek Congo) en Kinshasa (Democratische Republiek Congo) vast aan een waardige, extravagante, decennienoude traditie om zich te kleden als dandy's.

Photo: ©Tariq Zaidi

Deze subcultuur van goedgeklede mannen (en enkele vrouwen) is een lust voor het oog – en een cultureel fenomeen dat uniek is voor de regio. Hier onderzoeken we wat de levenswijze van de Sapeurs zo fascinerend en essentieel maakt voor het weefsel van deze steden en hun inwoners.

De Sapeurs (of La Sape) ontlelen hun naam aan het acroniem van hun groep: SAPE, wat staat voor “Société des Ambianceurs et des Personnes Élégentes”. Dit betekent “de Vereniging van Smaakmakers en Elegante Mensen”. De term ‘Ambianceur’ is een nieuwere uitdrukking die in Franstalig Afrika is ontstaan en “personen die sfeer creëren” betekent.

Het is zeker niet overdreven om Sapeurs sfeermakers te noemen. Zij kleden zich bij de grote couturiers of laten hun klederen namaken naar hun modellen. Daarmee lopen ze dan de straat op om “in stijl” te paraderen. Zij beoefenen de “sapologie” : l’art de bien se saper dwz de kunst om zich stijlvol te kleden en te gedragen.

Een korte geschiedenis van Sapeurs

De oorsprong van SAPE is niet goed bekend. De sapeurs beroepen zich min of meer op de Europese dandy's uit de 19e eeuw en zijn waarschijnlijk in de jaren 1920 begonnen. In die tijd was het een manier om de kolonisator na te bootsen door zijn kledingstijl en manieren over te nemen, enerzijds om in hun kringen te worden opgenomen, maar ook uit provocatie. Sommige kolonisten vonden het gepast om hun arbeiders in plaats van geld te betalen met tweedehands kleding.

In de jaren 1930 en 1940 nam de Congolese intellectuele elite de Sapeur-mode en de antikoloniale opvattingen ervan over.

Zoals in veel andere gevallen had Hergé, de zorgvuldige striptekenaar, dit toen al opgemerkt, zoals blijkt uit het uittreksel van Kuifje in Congo hiernaast.

De Sape kwam na de Tweede Wereldoorlog tot bloei in Brazzaville, vooral in de jaren zestig na de onafhankelijkheid, toen Congolese soldaten en studenten terugkeerden uit Europa en de Parijse mode mee naar huis brachten. De wijk Bacongo in Brazzaville is een belangrijke plek voor de Sape. In Kinshasa krijgt de beweging echt vorm als reactie op het beleid van terugkeer naar authenticiteit. In 1971 verbiedt president Mobutu in Zaïre het dragen van pakken en stropdassen, een verbod dat bedoeld is om zijn afkeer van het westerse imperialisme te tonen. Hij promootte de abacost, een mannenpak dat zonder overhemd en stropdas wordt gedragen. In de jaren 1980 werden campagnes gevoerd om de sapeurs uit de openbare ruimte te weren; hun keuze om pakken uit het buitenland te importeren was een protest tegen de dictatuur van Mobutu, waardoor ze door de machthebbers als een bedreiging werden gezien. Toen het verbod in 1990 werd opgeheven, bleef de kunst van de Sape een politiek statement in de Democratische Republiek Congo.

Stervos Niarcos wordt beschouwd als de officiële grondlegger van de moderne Sape en de religie "kitendi" (kleding in het Lingala), terwijl de razend populaire muzikant Papa Wemba, zelf een sapeur, de beweging democratiseert en associeert met de Congolese rumba. Over de oorsprong van de naam "la SAPE" lopen de meningen sterk uiteen en is het waarschijnlijk beter om te zeggen dat ze onbekend is...

De grote kledingwedstrijd van de sapeurs vindt elk jaar plaats op 10 februari. Dat is de sterfdag van de kunstenaar Stervos Niarcos, die in 1995 in Frankrijk overleed in een gevangenis waar hij vastzat voor een drugsdelict.

Jocelyn Armel, bijgenaamd de Bachelor, is een sapeur van Congolese origine in Parijs gevestigd. Hij is daar een vooraanstaande persoon van de Sape-beweging. Hij heeft zijn eigen kledingmerk Connivence gesticht in 1998.

Waar ligt het epicentrum van de Sapeur-cultuur?

De Sapeur-cultuur is stevig geworteld in zowel Brazzaville als Kinshasa. Deze hoofdsteden worden alleen gescheiden door de Congostroom, maar de verschillen tussen de Sapeur-gemeenschappen in beide steden zorgen ervoor dat ze mijlenver uit elkaar lijken te liggen.

Terwijl de Sapeurs van Brazzaville hun oorsprong vinden in de jaren twintig van de vorige eeuw, kwam de beweging in Kinshasa pas echt tot bloei in de jaren zeventig als een vorm van sociaal-politiek protest zoals hierboven werd uitgelegd. Langs de Congolese diaspora heeft ze ook stevige wortels geschoten in heel veel landen en in het bijzonder in Parijs.

Wie zijn de Sapeurs?

Op het eerste gezicht lijken de Sapeurs misschien flamboyant geklede, invloedrijke zakenlieden. In werkelijkheid zijn het gewone mensen: taxi-chauffeurs, elektriciens, schoenmakers, timmerlieden, grafdelvers.

De Sapeur-cultuur staat in schril contrast met de immense armoede in het gebied. Deelname aan de gemeenschap is voor velen een manier om te

ontsnappen en zelfvertrouwen op te bouwen, ondanks de schijnbaar onoverkomelijke omstandigheden. Het is een manier van leven.

Ondanks kolonialisme, corruptie, armoede en zelfs burgeroorlog hebben generaties Sapeurs iets verfrissends en zorgeloos gevonden waar ze enorm trots op kunnen zijn. Wat er aan de buitenkant misschien gewoon uitziet als 'zich verkleeden', geeft hun leven een betekenis die weinig andere dingen kunnen bieden.

Wat kenmerkt de Sapeur-stijl?

In Brazzaville is de Sapeur-stijl grotendeels een elegante, gepolijste knipoog naar het jazztijdperk en de Europese mode van het begin van de 20e eeuw. De stijl wordt gekenmerkt door onberispelijk gesneden pakken, bolhoeden, wandelstokken, pijpen, dikke vlinderdassen, felgekleurde pochetten (ingestopt, niet gevouwen), avondsjaals en opvallende bijpassende sokken.

Deze Congolese modepioniers namen de Europese esthetiek over, versterkten het kleurenpalet en maakten de stijl helemaal van zichzelf.

Maar in Brazzaville draag je niet zo maar iets. Er zijn duidelijke regels en verwachtingen over wat je moet dragen en hoe je het moet dragen. Sapeurs in Brazzaville dragen bijvoorbeeld niet meer dan drie kleuren tegelijk, met uitzondering van wit.

In Kinshasa hebben de sapeurs een heel andere richting gekozen : veel meer plaats voor creativiteit in design en in kleuren.

Van Franse krokodillenleren schoenen en Britse sportjassen tot handgemaakte Italiaanse stropdassen, de garderobe van een sapeur omvat het hele spectrum van high-end ontwerpers: Versace, Christian Dior, G-Star, Yohji Yamamoto en Gianfranco

Ferré.

Maar het merk is niet alles. Het gaat om pasvorm, zelfvertrouwen en flair. Het is een kunst. Creativiteit is essentieel. Kleuren, patronen en texturen worden gemengd en gecombineerd met de aandacht van een mixoloog.

Vindingrijkheid is ook van het grootste belang, vooral in een land met zo'n laag inkomen per hoofd van de bevolking. Niet elk kledingstuk in de garderobe van een Sapeur is gloednieuw. Het delen en ruilen van kleding tussen Sapeurs is gebruikelijk, evenals het kopen van tweedehands kleding.

Het idee hierachter is dat wanneer kledingstukken vaak genoeg van eigenaar wisselen, het gemakkelijker is om een indruk van rijkdom te wekken.

Meer dan alleen kleding

Sapeurs houden zich niet alleen bezig met exclusieve mode. Er wordt van hen verwacht dat ze zich houden aan strikte gedragsregels die net zo belangrijk zijn als stijlvol gekleed gaan, zo niet belangrijker. Ze worden gekenmerkt door een model van gentlemanachtig gedrag en manieren. Zodra een Sapeur een spectaculaire outfit aantrekt, zul je waarschijnlijk een verandering zien in de manier waarop hij zich gedraagt en de taal die hij gebruikt.

Wat nog belangrijker is, is dat Sapeurs pacifisten zijn. In een regio die gekenmerkt wordt door armoede, oorlog en politieke onrust, zijn Sapeurs een voorbeeld voor hun gemeenschappen. Ze zijn modieus, dat is zeker. Maar ze zijn ook diep toegewijd aan een levenswijze vol schoonheid, mededogen, goede wil en zelfrespect. Deze ethos heeft een domino-effect in Brazzaville en geeft de inwoners een gevoel van hoop en trots te midden van de dagelijkse strijd.

Sapeuses: vrouwen krijgen een plaats aan tafel

In het begin van de jaren zeventig nam een handvol vrouwen in Kinshasa deel aan de Sapeur-beweging als uitdaging aan de toenmalige president Mobutu Sese Seko, die alles wat westers was probeerde te demoniseren. Deze 'Sapeuses', zoals ze worden genoemd, zijn vandaag de dag nog steeds actief in Kinshasa.

De Sapeur-cultuur in Brazzaville daarentegen bleef 90 jaar lang gesloten voor vrouwen. Maar daar begint nu verandering in te komen. In 2010 lanceerde de Congolese vereniging van Sapeurs

haar allereerste wervingscampagne gericht op vrouwen.

Hoewel de meerderheid van de Sapeurs in Brazzaville van oudsher uit mannen bestond, veroveren vrouwen nu een plaats in dit culturele fenomeen.

Positieve impact en maatschappelijke betekenis van de Sapeurs

De Sapeur-cultuur wordt algemeen beschouwd als een echt en essentieel onderdeel van het Congolese leven. Alain Akouala Atipault, een machtige regeringsfunctionaris en Sapeur, verwoordde het als volgt: "De Sapeurs kunnen alleen bestaan in vreedstijd. Voor mij zijn ze een teken van betere tijden: stabiliteit, rust. Ze geven aan dat ons land na jaren van burgeroorlog weer terugkeert naar het normale leven."

Na de politieke onderdrukking in de jaren 80, waardoor ze uit de openbare ruimte werden geweerd, genieten de Sapeurs vandaag de dag een hogere status als 'cultureel erfgoed', dankzij de huidige president van de Republiek Congo, Denis Sassou Nguesso. Tegenwoordig nemen de Sapeurs deel aan openbare culturele evenementen en festivals en genieten ze enorm veel respect en bewondering van hun thuisgemeenschappen.

Opzoekwerk en synthese : Luc Dens

Zoekertjes

Dirk De Waele, (Franciscuslaan 16, 9112 Sinaai, dirk-helena@hotmail.com) Is een familielid van Broeder Jozef Husebout, waar over we een artikel hebben gepubliceerd in het nummer 17 van onze Nieuwsbrief met als titel: 'Lekenbroeder Jozef Hutsebaut (1886-1954). Hoe een slagersjongen uit Sint-Niklaas uitgroeide tot een befaamd naturalist in Midden-Afrika'. Dirk heeft een omvangrijk archief bijeengezocht over het leven en de verwezenlijkingen van deze beroemde natuurkundige. Na het lezen van het artikel op onze nieuwe website Afrikagetuigenissen heeft Dirk ons gevraagd volgende vraag te publicern.

Zijn er getuigenissen en eventueel foto's van mensen die in Buta verbleven hebben en info hebben over de missiepost van de Norbertijnen waartoe hij behoorde?

Deze Nieuwsbrief is uitgegeven door de vzw AFRIKAGETUIGENISSEN
RNP 0864.709.369

Zetel : Leemkuilenstraat 17A, 3120 Tremelo

(e-mail : afrikagetuigenissen@skynet.be)

Bankrekening (IBAN) : BE67 0014 2540 4387

Niets uit deze nieuwsbrief mag worden overgenomen, gekopieerd of gepubliceerd zonder de voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever, die alle rechten voorbehoudt.

BANGALA

SUPPLÉMENT AU « CONGO ILLUSTRÉ » - 20 OCTOBRE 1892.